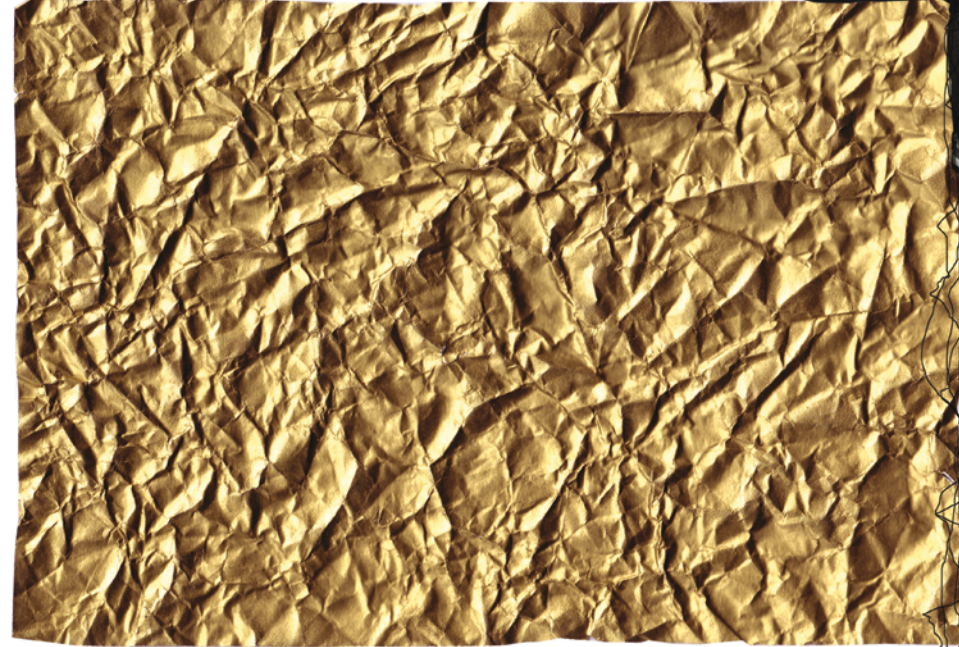

RAPPORT ANNUAL 2004

2004

LIA RUMANTSCHA

RAPPORT ANNUAL
LIA RUMANTSCHA

© rumantscha

Uniuns regiunalas

Romania

Uniun dals Grischs

Uniun rumantscha da Surmeir

Renania

Uniuns surregiunalas

Societad retorumantscha

Uniun per la Litteratura Rumantscha

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Giuventetgna Rumantscha

Quarta Lingua

RAPPORT ANNUAL 2004
LIA RUMANTSCHA

Indicaziuns maletg cuverta:

TREDESCHIN op. 152 (1998 / 2000)

opera rumantscha da chombra en sis maletgs

musica: Gion Antoni Derungs

libret: Lothar Deplazes

Südwestdeutsche Philharmonie Konstanz, direcziun: Mario Schwarz

reschia: Michela Gösken

scenografia: Remo Arpagaus

glisch: Ueli Binggeli

Christof Breitenmoser, Thomas Fellner, Graziela Fierro,

Claus H. Gerstmann, Maria Victoria Haas, Elisabeth Hofer,

Stefan-A. Rankl, Michael Raschle, Fabrice Raviola, Muriel Schwarz

patrunadi:

Lia Rumantscha en coproducziun

cun il teater da la citad da Cuir

preschentaziuns:

gievgia, ils 30 da settember 2004

sonda, ils 2 d'october 2004

dumengia, ils 3 d'october 2004

© LIA RUMANTSCHA 2005 CUIRA

cumposiziun e stampa: Spescha e Grünenfelder, Glion

450 exemplars

Cuntegn

1.	Pled sin via dal president	5
2.	Organigram	
2.1.	La Lia Rumantscha sco uniun da tetg	7
2.2.	Organigram intern	7
2.3.1	Radunanza da delegadas e delegads	8
2.3.2	Organs executivs e da controlla	11
2.3.3	Cumissiuns	12
2.3.4	Direcziun e servetschs	15
2.3.5	Commembers d'onur	16
2.3.6	Defunctas e defuncts 2004	16
3.	Rapport da lavur	
3.1.	Lavur dals organs da la LR	17
3.1.1	La radunanza da delegadas e delegads	17
3.1.2	Il cussegl	17
3.1.3	La suprastanza	17
3.1.4	La cumissiun da gestiun	18
3.1.5	La dieta tematica	18
3.2.	Lavur dals singuls servetschs	18
3.2.1	Secretariat general	18
	A Persunal	18
	B Accents da l'onn	18
	C Curs d'integraziun linguistica	19
	D Teater rumantsch	20
	E Chant e musica	22
	F Ediziuns e vendita	22
	G Meds da massa	26
	H Contacts	27
3.2.2	Collavuraziun regionala	27
3.2.3	Servetsch da linguistica applitgada (SLAR)	27
3.2.4	Scolina	33
4.	Documents	
4.1	Demarschas parlamentaras concernent il rumantsch	35
4.2.1	Posiziun dal cussegl da la LR davart il concept da basa «Rumantsch grischun en scola» dals 18 da zercladur 2004	35
4.2.2	Posiziun da la suprastanza da la LR dals 16 da november 2004 davart il concept da basa «Rumantsch grischun en scola»	37

5.	Rapport da las uniuns afiliadas	
5.1	Societad retorumantscha (SRR)	42
5.2	Romania + <i>rapport dals collavuratur regiunals</i>	45
5.3	Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapport dals collavuratur regiunals</i>	51
5.4	Renania + <i>rapport dals collavuratur regiunals</i>	57
5.5	Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regional</i>	64
5.6	Uniun per la Litteratura Rumantscha (ULR)	71
5.7	Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	73
5.8	Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB)	76
5.9	Giuventetgna Rumantscha (GiuRu)	79
5.10	Quarta Lingua	85
5.11	Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	88
6.	Rendaquint da la LR	

1. PLED SIN VIA DAL PRESIDENT

Discurrer, discurrer ed anc ina giada discurrer!

Rumantsch natiralmain!? Rumantsch er, sa chapescha!

Quai è stà mia devisa tar l'elecziun da president da la LR l'october 2003.

Quella vuless jau repeter qua anc ina giada! E perquai restensch jau questas lingias sin il pli essenzial.

Il moviment rumantsch viva; e cun el er la lingua e la cultura rumantscha. Perditgas nundumbraivlas pudess ins numnar; perquai dastg'ins er renunziar ad in'enumeraziun pli concreta.

U n'èn las grondas, schizunt immensas emoziuns en connex cun il project rumantsch grischun en scola betg perditga per la vitalitad da noss moviment? Questas discussiuns n'èn dentant betg senza privels. Il ristg intern è la discordia; almain sch'ella avess da durar pli ditg. A la lunga essan nus memia paucs per supportar discordia interna. Il scopo dal rumantsch grischun resta: forza tras unitad! Er sche la LR sustegna il project, è sia funcziun primordiala quella da l'unitad! Dentant er il privel extern na dastg'ins betg negliger. La maioritad tudestga na chapescha strusch nossas temas en connex cun il rg en scola! Ni en il Grischun ni en Svizra en general! Le Temps ha per quest motiv tematisà la chaussa cun il titel: «Les romanches se meurent»! Ils Rumantschs èn e restan sut divers aspects dependents da la bainvulientscha tudestga e franzosa. Unitad interna è perquai «conditio sine qua non».

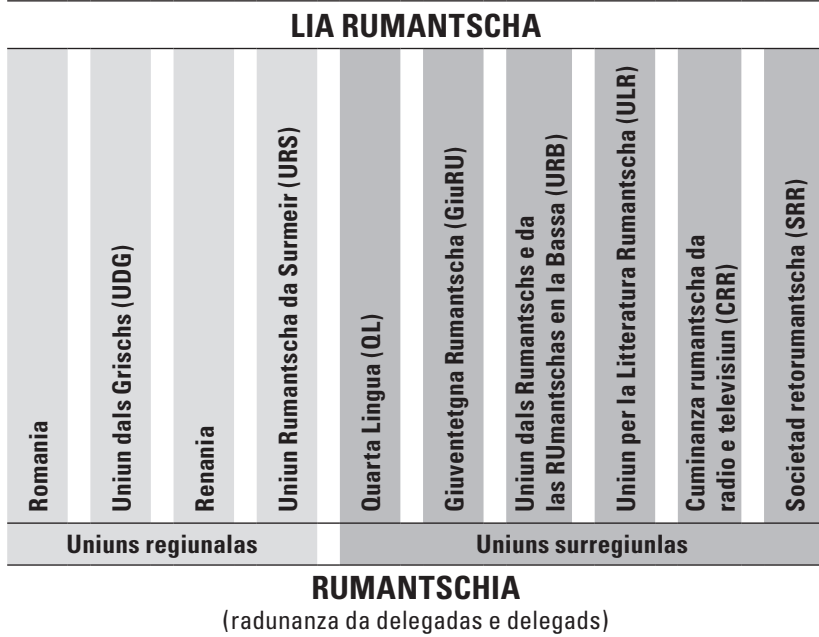
Per cuntanscher dapli unitad è inistradà il project da restructuraziun da noss moviment rumantsch surstructurà. Qua tras vuless ins surventscher il localissem e regionalissem e cuntanscher dapli flexibilitad, vivacitad ed acziun! La devisa sto esser dapli acziun e pli pauca administraziun! Sco-las bilinguas per exempel a Glion, Flem, Domat, Cuira ed uschia vinavant enstagl d'investir en ediziuns idiomaticas che nagin na legia. In chalender rumantsch per l'entira Rumantschia na fiss betg la sperdita dals existents, ma per franc in gudogn d'unitad e da qualitat. Trais centers en il territori tradiziunal rumantsch (ed in supplementar per tut ils auters Rumantschs) valan per franc dapli ch'il sistem actual cun collavuratur regiunals in pau dapertut e strusch coordinà!

E per terminar: l'utilitarissem che regia in zic dapertut pretenda che la LR demussia cun tut sias acziuns che: Tgi che sa rumantsch, sa dapli! E tgi che sa dapli, ha avantatgs multifars! Promover la schientscha per quest fatg è nossa pli gronda sfida.

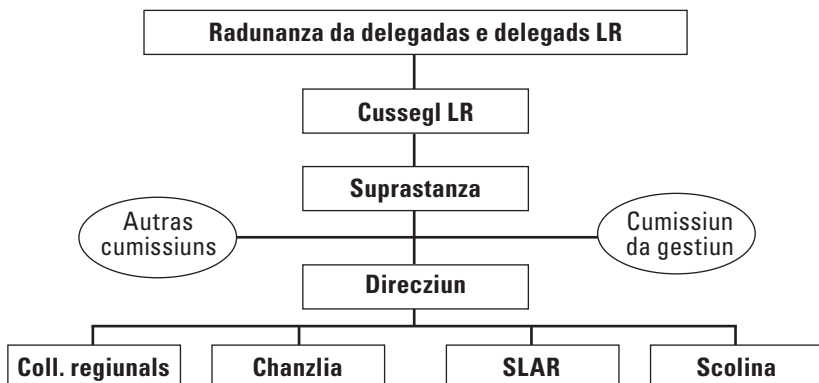

2. ORGANIGRAM

2.1. La Lia Rumantscha sco uniun da tetg

2.2. Organigram intern

2.3.1. Radunanza da delegadas e delegads

Uniuns regionalas

Romania (18)

Cabalzar Martin, Cumbel

Ardüser Erwin, Laax
Decurtins Giusep G. Falera
Camartin Sr. Florentina, Laax
Caduff Nicolaus, Vella
Candinas Daniel, Surrein
Capaul Giusep, Mustér
Cathomas Orlando, Domat
Collenberg Linus, Uors-Suraua
Darms-Landolt Margrit, Schnaus
Deplazes Gion T., Domat
Giger Evelina, Curaglia
Hess Toni, Cuirá
Killias-Cantieni Rita, Laax
Manetsch-Berther Miriam, Trun
Quinter Blandina, Trun
Schnoz Martin, Rueun
Sgier-Gartmann Brida, Sevgein
Sulser Duri, Domat

Suppleant(a)s

Jeitziner Curdin, Segnas
Lombris Angela, Vella
Solèr Paul Valentin, Lumbrein
Carigiet David, Glion
Mazzetta-Vincenz Astrid, Rabius
Dermont Vitus, Laax
Berther Arno, Sedrun
Blumenthal Duri, Degen
Candrian Thomas, Sagogn

Uniun dals Grischs (14)

Buob Annemieke, La Punt

Ganzoni Riet, Samedan
Lansel Andri, Sent
Häfner Fadri, Guarda
Thom-Parli Claudia, Ardez
Mathis Mengia, S-chanf
Giacometti Robert, Lavin
Bauer Claudia, Schlarigna
Pazeller Constant, Tarasp
Pünchera Elvira, S-chanf
Thom Hermann, Susch
Lemm-Peter Marta, Bever
Gaudenz Steivan, Zernez
Bott Renata, Tschierv
Andri Roman, Müstair

suppleant(a)s

Toutsch Ida, Tschierv
Nicolay Ursula, Bravuogn
Felix Alexander, Scuol
Guidon Jacques, Zernez

Renania (7)

Caprez-Spreiter Vreni, Trin

Mani Giachen, Donat
Cavigilli Conrad, Castrisch
Meiler Hanspeter, Flem
Clopath Anita, Maton
Dolf Christ Casper, Vargistagn
Cadonau Andreas, Vuorz

suppleant(a)s

Caflisch Carl, Trin-Digg
Fontana Leni, Flem
Frigg Paul, Präz
Magnasch Michael, Andeer

Uniun Rumantscha da Surmeir (7)

Dosch Filip, Cunter

Caspar Martegn, Riom
Plaz Pia, Cuira
Wasescha Joachim, Savognin
Simeon Anita, Turitg
Fravi-Baselgia Ida, Lantsch
Cina Daniela, Lantsch
Netzer Rudi, Savognin
Dosch Zegna, Cunter

suppleant(a)s

Schnöller Christian, Casti

Uniuns surregionalas

Societad retorumscha (5)

Collenberg Cristian, Cuira

Caviezel Roman, Cuira
Giger Felix, Cuira
Joos Cristian, Cuira
Pult Chasper, Paspels
Spescha Arnold, Cuira

suppleant(a)s

Gaudenz Gion, Schlarigna

Uniun per la Litteratura Rumantscha (5)

Netzer Giovanni, Savognin

Bezzola C. Duri, Männedorf
Tscharner Gisula, Veulden
Klainguti Göri, Samedan
Bardill Linard, Scharans

suppleant(a)s

Dermont Aita, Laax
Thöni Gion Peder, Stierva
Peer Oscar, Cuira
Nuotclà Jon, Cuira

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (5)

Cavelty Luregn M., Cuira	<i>suppleant(a)s</i>
Capeder Remi, Casti	Foppa Curdin, Favugn
Gliott Natalia, Laax	Godly Remo, Cuira
Quinter Martin, Mustér	Haas Theo, Domat
Cathomas Bernard, Cuira	Michael Paul, Cuira
Willy-Bazzi Claudia, Ftan	Vinzens Norbert, Sedrun

Giuventetgna Rumantscha (5)

Josty Chatrina, Bravuogn	<i>suppleant(a)s</i>
Klaiss Dario, Vella	Dosch Zegna, Cunter
Cantieni Martin, Sagogn	Duff Armin, Sumvitg
Nyffeler Oliver, Cuira	
Dermont Annatina, Laax	

Uniun da las Rumantschas e Rumantschs en la Bassa (3)

Vital Cilgia, Goldach	<i>suppleant(a)s</i>
Vonmoos Erica, Turitg	Janett Not, Buchs
Sgier Romeo, Lucerna	Sarott Jachen, Chesalles
Kober Cristian, Stäfa (-6/04)	
Deuber Lidia, Hünenberg (+7/04)	

Quarta Lingua (3)

Killias Anton, Turitg	<i>suppleant(a)s</i>
Böhmer Roland, Langnau	Bühler Linus, Oberrieden
Hew Anna M., Turitg	
Truog Roman, Turitg	

2.3.2 Organs executivs e da controlla

Cussegl

<i>Romania</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>UdG</i>	Annemieke Buob, La Punt
<i>Renania</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
<i>URS</i>	Filip Dosch, Cunter
<i>SRR</i>	Cristian Collenberg, Cuira
<i>ULR</i>	Giovanni Netzer, Savognin
<i>CRR</i>	Luregn M. Cavelty, Cuira
<i>URB</i>	Cilgia Vital, Goldach
<i>GIURU</i>	Chatrina Josty, Bravuogn
<i>QL</i>	Anton Killias, Turitg

Suprastanza

<i>President</i>	Vincent Augustin, Cuira
<i>Vicepresident</i>	Martin Cantieni, Donat
<i>AssessurAs</i>	Men Janett, Ardez Luzia Plaz-Sonder, Savognin
<i>SuppleantAs</i>	Erwin Vincenz, Vella Erwin Ardüser, Laax Lina Frei-Baselgia, Razén Cristian Joos, Cuira Marta Lemm-Peter, Bever

Cumissiun da gestiun

<i>Revisurs</i>	Andri Lansel, Scuol (-10/04) Paul V. Solèr, Lumbrein (+10/04) Duri Sulser, Domat Doris Casty-Domeni, Trin
<i>Suppleants</i>	Gregor Spinass, Sur Hermann Thom, Susch

Controlla da finanzas

Lischana fiduziari SA
Andri Lansel, Scuol

2.3.3 Cumissiuns, gruppas da lavur e gremis spezial

Cumissiun da chant

Iso Albin, parsura, Cuir
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Alexi Nay, Vella
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Andreas Gabriel, LR, Cuir

Cumissiun da lectura

Karin Kohler-Pattis, Domat
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Annamaria Pfister, Schlans
Rico Tambornino, Cuir

Cuminanza da mussadras

Cornelia Cathomen, Breil
Erica Rada-Spreiter, Trin
Annetta Derungs, Glion
Simone Pedrun, Samedan
Tania Badel, Bever
Ladina Maissen-Huder, Favugn

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Roman Caviezel, Cuir

Cussegl da la Fundaziun Chasa Rumantscha

Gion T. Deplazes, Domat
Jon Domenic Parolini, Scuol
Clau Defuns, Cuira
Remi Capeder, Casti
Martin Cantieni, Donat
Vincent Augustin, repr. LR, Cuira
Gion A. Derungs, repr. LR, Cuira
Gieri Seeli, Flem
Genoveva Seger, Lumbrein
Lucian Bigliel, Cuira
Domenic Signorell, Cuira

Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola

Reto Capeder, Savognin
David Flepp, Rueun
Mario Pult, Ftan
Rino Darms, Cuira
Roman Bezzola, Madulain
Leo Thomann, Parsonz
Placi Berther, Sedrun
Vitus Dermont, Laax
Gion A. Derungs, LR, Cuira

Gruppa da lavur Tredeschin

Theo Maissen, Sevgein
Gion Antoni Derungs, Cuira
Mario Schwarz, S. Gagl
Lothar Deplazes, Küsnacht
Paul Duff, Mustér
Giusep G. Decurtins, Falera
Remo Arpagaus, Turitg
Michela Gösken, Turitg
Gion A. Derungs, LR, Cuira

Gruppa rumantscha dal cussegl grond

Placi Berther, Sedrun
Men Bischoff, Sent
Gion A. Derungs, LR, Cuira

Gruppa parlamentara rumantscha

Arno Berther, Sedrun
Ivo Berther, Cuira
Jachen Curdin Bonorand, Cuira
Mariano Tschuor, Laax
Vincent Augustin, Cuira
Gion A. Derungs, LR, Cuira

Anint plus

Annaleta Semadeni, Andeer
Erwin Ardüser, Laax
Men Janett, Ardez
Ursus Baltermia, Savognin

2.3.4 Direcziun e servetschs

<i>Partizium</i>	<i>Tgi</i>	<i>Dapi</i>	<i>Funcziun</i>
Direcziun	Gion A. Derungs	1998	Direcziun dal secretariat e posts da lavur
	Andreas Gabriel	1999	Substitut
	Andrea L. Rassel	2001	Projects surregionals
Chanzlia	Andreas Gabriel	1999	Manader dal secretariat, chant
	Nicole Stiefenhofer	2000	Correspondenza, teater, coord. imprendista
	Olivia Derungs	2003	Emprendista
	Placi Steger	1999	Finanzas, curs da linguatg, EED
	Mengia Menzli	1989	Ediziuns / vendita
	Karin Kohler	1991	Ediziuns
	Marcellina Cathomas	1999	Spediziun
	Duri Denoth	2000	Planisaziun EED
SLAR	Manfred Gross	1983	Coordinatur SLAR, infurmaziun, documentaziun, lectorats
	Anna-Alice Dazzi Gross	1983	Basa linguistica, rg, cussegliaziun
	Werner Carigiet	2001	Projects da scola
	Andrea L. Rassel	2001	Projects
	Annalisa Girschweiler Schaniel	1984	Projects da scola
	Gabriela Holderegger	1996	Translaziuns, coordinatura
	Marlis Menzli	1986	Translaziuns, lectorats
	Angela Schmed	2001	Translaziuns
	Gion Peider Mischol	1998	Translaziuns
	Daniel Telli	1996	Projects, lectorats, translaziuns
Collavuratur regiunals	Reto Capeder	1984	Surmeir, Savognin
	Duri Denoth	2000	Engiadina, Scuol
	Gion Peider Mischol	1998	Engiadina, Zernez
	Martin Mathiuet	2000	Surselva, CCM Laax
	Gion Lechmann	2000	Surselva, CCM Laax (-7/04)
	Curdin Tuor	2004	Surselva, CCM Laax (+8/04)
	Andrea L. Rassel	2001	Sutselva, Donat
	Barbara Riedhauser	2001	Sutselva, Donat
Scolina	Heidi Caviezel	1990	Scolina sursilvana
	Sandra Albin	2003	Scolina ladina
	Emil Germann	1999	Bus e servetschs

2.3.5 Commembers d'onur

Reto Florin, Cuir/Guarda (suprastant LR 1944 - 1960)

Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970 - 1973; parsura LR 1984 - 1991)

2.3.6 Defunctas e defuncts 2004

Nus ans regurdain en pia memoria da las defunctas e dals defuncts ch'èn s'engaschads en ina moda u l'autra per il moviment rumantsch:

Anny Roth	1900–2004
Max Kettmaker	1908–2004
Mic Feuerstein	1928–2004
Clo Duri Bezzola	1945–2004

3. RAPPORT DA LAVUR 2004

3.1 Lavur dals organs da la LR

3.1.1 La radunanza da delegadas e delegads

La radunanza da delegadas e delegads (RD) da l'onn 2004 ha gì lieu ils 30-10-2005 a Trun en Surselva. La RD ha approvà unanimamain il rapport annual, il quint e la bilantscha 2004, medemamain il preventiv ed il program da lavur 2005.

Ultra da las tractandas statutaras ha la LR elegì in nov post da controlla da finanzas. L'incumbensa surpiglia la Lischana Fiduziari SA Scuol. Sco successur d'Andri Lansel en la cumissiun da gestiun elegia l'assemblea Doris Casty-Domeni. Plinavant approva la RD il rapport «La LR e sias structuradas» sco concept da basa cun 63:0 vuschs ed incumbensescha la suprastanza da lantschar ils proxims pass.

En pli approva la RD in'interpellaziun ed ina moziun da l'UdG ed incumbensescha la suprastanza da suttametter il rapport e la proposta en chausa a la proxima RD e prenda enconuschientscha dals 4 pli gronds projects da l'onn passà: Instanza, Facts & Figures, Tredeschin e l'Istorgia da la LR.

3.1.2 Il cussegl

Il cussegl è s'inscuntrà l'onn 2004 a trais sedutas ed ha deliberà 21 tractandas. El è sa diditgà en la dieta tematica a Savognin a la restructuraziun da la LR e da sias uniuns affiliadas. En las ulteriuras duas sedutas ha el tractà anc ina giada las structuradas da la LR, concretisà la posiziun da la LR en connex cun il project «Rumantsch grischun en scola» e predeliberà tut las preparativas da la suprastanza per la RD a Trun.

Il cussegl è il gremi consultativ e directiv da la suprastanza ed ha en particular la cumpetenza da predeliberar tut las fatschentas che la suprastanza suttametta a la RD.

3.1.3 La suprastanza

La nova suprastanza, en uffizi dapi il schaner 2004, ha deliberà 13 sedutas e 105 tractandas. Ils temas principals da quest onn: Instanza, restructuraziun da la LR e da sias uniuns affiliadas, elecziuns per il CCM a Laax e la controlla da finanzas, lescha da linguas federala, concept «RG en scola», finanzas, Istorgia Grischuna, Pledari Grond sin internet, curs d'integraziun linguistica, Facts & Figures, Tredeschin, Festival da chors ea.

3.1.4 La cumissiun da gestiun

La gestiun da la LR vegn examinada da la cumissiun da gestiun. Quella stat sut il presidi dad Andri Lansel.

Las finanzas èn vegnidas examinadas per la davosa giada dad Arno Lanfranchi da la controlla da finanzas dal chantun Grischun. Sco nova controlla da finanzas da la LR ha la RD elegì la Lischana Fiduziari SA Scuol.

3.1.5 La dieta tematica

In di ad onn ha la LR ina dieta tematica cun las suprestanzas da las uniuns regionalas ed ils collavuratur regiunals. La finamira è d'intensivar la reflexiun cuminaivla. La seduta da l'onn 2004 ha gì lieu ils 3-4-2004 a Savognin. Il tema dal di: La LR e sias structures. Damai che la discussiun davart las structures na pertutga betg mo la centrala e las uniuns regionalas, han era ils parsuras da las uniuns surregionalas participà a la dieta. Quella ha da princip suttastritgà l'impurtanza d'ina restructuraziun dal moviment rumantsch ed ha en quest senn confermà la finamira d'agir da la suprestanza.

3.2. Lavur dals singuls servetschs

3.2.1 Secretariat general

Il secretariat general procura per la gestiun, l'administraziun e la contabilitad. El represchenta per incumbensa da la suprestanza ils interess da la LR vers anora e coordinescha las activitads entaifer la LR. El prepara era las materialias da decisiun necessarias ed exequescha ils conclus dals organs.

Il secretariat general lavura en stretg contact cun las uniuns affiliadas, en spezial cun las regionalas. Il tema dominant dal 2004 è stà la restructuraziun da la LR. Latiers vegn la lavur cun la collavuraziun regionala, la dieta tematica, Sling, curs da rumantsch en las regiuns, ediziuns cuminaivlas euv. Detagls cf. rapports dals singuls servetschs.

A Personal

Il 2004 è stà in onn cun paucas midadas: L'elecziun da Gion Lechmann, collavuratur regional per la Surselva, sco conrectur da la scola chantunala grischuna ha chaschunà midadas en il CCM a Laax. Successur en incumbensa modifitgada è Curdin Tuor.

B Accents da l'onn

Instanza: La LR ha sin basa da consultaziuns cun las uniuns regionalas inoltrà sia istanza l'entschatta fanadur a la regenza dal chantun Grischun per mauns dal cussegl federal. I sa tracta da duas istanzas: Ina gronda

(a media vista) correspondentia a las sfidas ed ils problems che la Rumantschia ha ed ina pitschna (a curta vista) sco dumonda da contribuziun per surmuntar il pli necessari. Questa istanza vegn la regenza grischuna a suttemetter al cussegl federal l'entschatta 2005 sco pachet cumplessiv cun ulteriuras dumondas da contribuziun da la ANR, PGI e per il project «Rumantsch grischun en scola.»

Facts & Figures: La brochura da promoziun Facts & Figures dal 1996 è exausta. La LR dovra urgentamain ina nova. Quella cumpara, tematicamain actualisada ed en nova furma, e puspè en tshintg linguas – responsabel: Manfred Gross. Detagls cf. infurmaziuns SLAR.

Istorgia da la LR: La LR n'ha enfin ussa nagina istorgia da ses moviment. Cun la dissertaziun da Gion Lechmann cun il titel «Rätoromanische Sprachbewegung, die Geschichte der LR von 1919–96» ha ella l'excelenta pussaivladad da vegnir tar ina tala. En buna collavuraziun cun l'autur, la chasa editura Huber da Frauenfeld e la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna sco coeditura edescha la LR ina versiun cun cuverta rumantscha e finanziescha quella grazia a buns donaturs cun daners ordaifer il preventiv ed il quint ordinari.

Tredeschin: La LR è adina puspè s'engaschada per operas rumantschas. L'onn 2004 è stà deditgà a l'opera da chombra «Tredeschin» da Gion Antoni Derungs e Lothar Deplazes cun premiera ils 30 da settember. La LR ha surpiglià il patrunadi ed è stada responsabla per la produenziun e per l'administraziun. La realisaziun è stada en ils mauns d'ina gruppa da project cun cusseglier dals chantuns Theo Maissen sco president. La finanziaziun è succedida cun daners da sponsurs e donaziuns.

C Curs d'integraziun linguistica

La LR promova tant sco pussaivel ils curs da rumantsch en las regiuns ed era en la chapitala. En collavuraziun cun diversas instituziuns communalas e regionalas ed en spezial cun las uniuns «Scuntrada e Furmaziun» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Lieu	curs	participant(a)s
Ardez	2	13
Casti	3	16
Champfèr	2	14
Cuira	13	91
Cumbel	3	9
Donat	2	10
Flem	1	8
Glion	11	98

Laax	1	10
Lantsch	1	5
La Punt	2	15
Mustér	1	9
Puntraschigna	1	5
Samedan	2	10
San Murezzan	1	5
Savognin	4	26
Schlarigna	2	7
Scuol	11	80
Sent	1	5
Sta. Maria	5	40
Trun	2	2
Vargistagn	2	9
Zernez	1	6
Ziràn	3	16
Total	77	509

En questa cifra nun èn inclusas las persunas che fan ils curs da stad da la Fundaziun Planta a Samedan, da la Fundaziun Retoromana a Laax, da la Renania en Val Schons, da l'Uniun dals Grischs a Scuol e Sta. Maria, da l'Uniun da cura e traffic a Savognin. Ulteriurs curs vegnan offrìds da las scolas da club e da las scolas autas popularas en diversas citads svizras. Ultra da questas purschidas ha la LR sustegnì divers curs d'integraziun linguistica da persunas cun funcziuns publicas, en spezial plevons.

Contribuziuns per curs d'integraziun

La Scuntrada e Furmaziun Ladina e l'Uniun turistica Surmeir, la Scuntrada e Formaziun Surselva retschaivan contribuziuns per curs che na portan betg sasezs. Ils curs a Cuira vegnan organisads da la LR. Ils curs en las regiuns vegnan organisads per part dals collavuratur regiunals sezs e per part en collavuraziun cun la LR.

D Teater rumantsch

Il post da teater ha tramess numerusas spediziuns cun in'elecziun da passa 300 tocs da teater. Las activitads da las gruppas da teater rumantschas èn stadas grondas. Il dumber da las differentas represchentaziuns èn era l'onn 2004 stadas en il rom dals davos onns.

La biblioteca ha pudì vegnir amplifitgada cun 15 novs tocs da teater e cumpiglia uss (favrer 2005) totalmain 1605 teaters rumantschs. L'archiv cumpiglia 88 tocs da teater.

L'onn 2004 han gì lieu las suandantas occurrenz:

- Ils 3 d'avrigl 2004 a Razén, radunanza da delegadas e delegads da l'UTP.
- Dals 15 als 16 da matg 2004 a Dürnten, radunanza da delegadas e delegads da l'Uniun Svizra per il teater popular (ZSV).
- Dals 18 als 20 da zercladur 2004, il 6avel Festival da teater. Participà han era la Gruppa da teater Terzal d'Aint cun *La narramainta* e l'Uniun dals Grischs cun *Bof al Buin*.
- Dals 10 als 12 da settember 2004, la Biennala svizra dal teater d'amateurs a Neuchâtel, cun la participaziun rumantscha da la (gruppa ad hoc) Gruppa da Teater Popular da Tusaun cun il toc *La visita da la dunna veglia*. Ultra da quai ha in gruppa da studentsAs dal Lyceum Alpinum da Zuoz, sut la reschia da Ruth Behr, interpretà ina part dals *Fischers* en rumantsch

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegen represchentada là da Giovanni Netzer.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Alfons Clalüna per «La legenda dal quart rai» da Gerhard Fischer
- Andreas Cadonau per «La gronda gretta dil Philipp Hotz» da Max Frisch
- Andreas Cadonau per «Ina relaziun quasi aviarta» da Dario Fo / Franca Rame
- Anita Gordon per «Las duos attempedas da la grifla lunga» da Daniel Kaiser
- Annetta Conrad per «Las junfras da Prasech» da Carmelo Pesenti
- Claudia Tomaschett per «Pizza Greca» da Wilma Renes
- Franz Monn per «Igl ei daveras temps» dad Jürg Carisch
- Gabriela Holderegger per «AIDS – e tuts taschan» da Robert Heinrich Oehninger
- Hubert Venzin per «Romeo e Giulietta a Sedrun» da Claudia Gysel
- Jon Clalüna per «L'innozaint» da Fritz Hochwälder
- Lieni Schmellentin per «Il ventagl da Lady Windermere» dad Oscar Wilde
- Manuela Flury per «Spérts dat ei buc!» da Rob Bodegraven
- Men Margadant per «L'hotel dal Crüzer» da Peter Läubli
- Myriam Camenisch per «Jass en treis» da Petra Blume
- Ottiglia Augustin per «Üna not fantastica» da Jérôme Chodorov

Contribuziuns spezialas

- Eva Riedi per «Romantsch on kul-tour», program accumpagnant als Dis da litteratura a Domat
- Palc Ladin per «Josef e Maria» da Peter Turrini
- Teater Val Alvra

E Chant e musica

Il post da chant ha collavurà cun la cumissiun da chant e prestà ils servetschs da cussegliaziun e spediziun da chanzuns en il rom dals davos onns. Gia l'onn 2003 han Radio e Televisiun Rumantscha e la Lia Rumantscha instradà las preparativas per l'emprim *Raiffeisen Festival da Chors*. La primavaira 2004 è succedida la publicaziun per questa concorrenza da chors che ha lieu dal favrer fin il matg 2005 en differentas vischnancas rumantschas.

Contribuziuns da la LR a

- A ca'voce per il nov dc
- Arno Camenisch per «Do you want a coffee»
- Chor «La Cantata» per il concert da giubileum
- Curdin Janett/Linus Berther per Szilla
- Dieta da cultura a Tusaun
- Festival Laax/Falera (Fermata) per «L'uldauna» da Gion Antoni Derungs
- Mario Pacchioli per il nov dc
- Ivo Zen per la turnea dal film «Pizzet»
- Maria Känz per 2 cudeschs cun radund 40 chanzuns
- Riom 2004 per «Cultura aint il casti»
- Scola da musica Grischun central per l'onn da giubileum
- Ursin Defuns per la reprise dals Furbazs

F Ediziuns e vendita

La manadra dal post d'ediziun Karin Kohler-Pattis ha surpiglià l'entschatta mars puspè la lavur d'ediziun (pensum: 20%) suenter ses congedi da maternitad. Ella collavura stretgamain cun Mengia Menzli (pensum: 75%) ch'è la persuna responsabla per la vendita.

La cumissiun da lectura per uffants e giuvenils è sa scuntrada 2 giadas per fixar il program da las ediziuns. Sin fundament da sia proposta è vegnì realisà il program d'ediziun actual. – Suenter che la cumissiun OSL è vegnida schliada, ha la cumissiun da lectura per uffants e giuvenils surpiglià da nov supplementarmain l'incumbensa da far la tschernia per il program d'OSL. Coordinaziun: Nicole Stiefenhofer, secretariat LR; represchentant en la cumissiun OSL Turitg: Andreas Gabriel, secretariat LR.

Ediziuns novas

- «Rumantsch. Facts & Figures», ediziun actualisada (1000 expl.)
- «Romanisch. Facts & Figures», ediziun actualisada (2000 expl.)
- «Romancio. Facts & Figures», ediziun actualisada (1000 expl.)
- «Romanche. Facts & Figures», ediziun actualisada (1000 expl.)
- «Romansh. Facts & Figures», ediziun actualisada (1000 expl.)
- «Romanisch. Facts & Figures», broschura curta (1500 expl.)

- per il stgalim mesaun: «Il stgazi da la Delfina», comic da Franz Zumstein da la retscha «Ils conquistaders dal tschiel» (coediziun LR e GiuRu, rumantsch grischun, 800 expl.)
- per il stgalim aut: «Blackbox» da Barbara Büchner (rumantsch grischun, 500 expl.)

Ordaifer il preventiv ha la Lia Rumantscha edì la dissertaziun da Gion Lechmann «Rätoromanische Sprachbewegung. Die Geschichte der Lia Rumantscha von 1919 bis 1996» (250 exemplars).

Restampas

- «Girumbella», cudesch (puter, 400 expl.)
- «Girumbella», disc dubel (puter /vallader, 200 expl.)
- «Cuorturiala», cudesch (sursilvan, 700 expl.)
- «Cuorturiala», disc dubel (sursilvan, 400 expl.)
- «Cuorturiala», cassetta 1 e 2 (sursilvan, mintgamai 200 expl.)
- «Curs da rumantsch» da G. Menzli, cassetta (sursilvan, 300 expl.)
- «Curs da rumantsch» da G. Menzli, cassetta (puter, 200 expl.)

Cumpra speziala

- «Ich lerne Romanisch» da M. Schlatter (9avla ediziun surlavurada, 200 expl.)
- «Dicziunari – Wörterbuch, vallader-tudestg /tudestg-vallader da G. Tschärner (1. ediziun, Chasa editura per meds d'instrucziun, 100 expl.)
- «Polyglott» (2000 expl.)
- «Langenscheidt», vocabulari rumantsch grischun-tudestg /tudestg-rumantsch grischun (300 expl.)

Carnets OSL

- nr. 2209 «In egna redschia» (1. ediziun, puter, 500 expl.)
- nr. 2210 «Nin Palantin» (1. ediziun, vallader, 700 expl.)
- nr. 2211 «Scuverta nocturna» (1. ediziun, surmiran, 500 expl.)
- nr. 2212 «Cotschnin il gat dalla stria procura per schischuri» (1. ediziun, sursilvan, 700 expl.)

Collavuraziun da la LR per projects realisads dad autras chasas edituras:
«A pe tras il Grischun», guid da viandar (ediziun Coop), LR fatg transla-ziun

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- Alpenarena.ch
- Banca Chantunala Grischuna
- Ems-Chemie

- Fundaziun Bazzi-Mengiardi
- Loterie de la Suisse Romande
- ÖKK Landquart
- Pro Patria
- RHB
- UBS
- Würth Holding

Contribuziuns da la LR per ediziuns a

- Alesch Vital per il cudesch «Racolta – Ernte»
- Biblioteca Jaura per il cudesch «Legendas e dittas da la Val Müstair»
- Robert Buchli per il «Cudischet dil vitg» da Luven
- Ursula Andina – Chardun per il cudesch da cuschenar «La Padella»
- Pro Lyrica per «Lyrik-Anthologie Graubünden»
- Martin Camensch per «Las vias ed ils quartiers da Domat, lur nums e lur svilup»
- Romania per il Tschespet 69
- Theo Candinas per «Historias e poesias da giats»
- Uniun dals Grischs per la Chasa paterna «Raschladüras»

Cumpra speziala:

- Cumpra da 200 exemplars «Ich lerne romanisch»

Lectorats per ediziuns:

Ils collavuratur regiunals ed ils posts da lavur da la LR fan divers lectorats per ediziuns da la LR, da las uniuns affiliadas e da privats.

Ediziuns en preparaziun:

- «En lingua directa», grammatica, en tut ils idioms
- «Il pitschen prinzi» dad Antoine de Saint-Exupéry (rumantsch grischun)
- «Differents crimis» (titel betg anc definì) da Thomas Brezina (sursilvan, surmiran, vallader; stgalim mesaun)
- «Xena Ruinatscha», disc cun crimis da Manfred Veraguth (rumantsch grischun, stgalim bass / mesaun)
- «Bulieus da noss guauds», guid per rimnaders da bulieus da Men Bisaz (rumantsch grischun)

Propagaziun e vendita da publicaziuns:

La LR è stada preschenta puspè al «Salon du livre et de la presse» a Geneva sut il tetg da l'Uniun svizra d'editurs ed a la fiera «Buch Basel» cun in stan da cudeschs sut il tetg da l'uniun Cudeschs dal Grischun. Er durant ils Dis da litteratura a Domat ha la LR vendì cudeschs. Ultra da quai ha ella collavurà cun uniuns e personas privatas che han gì stans da cudeschs a fieras e martgads en il territori rumantsch. Per intginas fieras en ed or-

daifer la Svizra ha la LR mess a disposiziun titels rumantschs per marcar preschientscha e propagar cudeschs rumantschs. La LR ha exponì danovamain ina gronda tscherna da cudeschs e laschè vender quels durant ils curs da stad a Laax. Er durant ils curs da stad dals scolasts en la Scol'au-ta professionala da pedagogia ha la LR gi' ina maisa da cudeschs cun la pussaivladad da cumprar tals.

La LR ha er tgirà si'exposiziun permanenta en il «Bündner Buchvertrieb», nua ch'era la Chasa editura per meds d'instrucziun e la PGI han exponì lur cudeschs.

La website da la LR www.liarumantscha.ch «vendita» vegn visitada savens e la svieuta crescha. Creschè a moda frappanta dapi che la LR ha ses entir sortiment sin internet è la vendita da portatuns.

Antiquariat da cudeschs rumantschs:

La vendita da cudeschs antiquars ha gi' il 2004 in esit da record. Dapi che la glista dals cudeschs antiquars è publitgada sin nossa website, è la vendita creschida considerablmain.

Regals da cudeschs:

La LR ha mess a disposiziun cudeschs gratuits u per cundiziuns spezialas per tombolas, premis e diversas occurrenzas. Per incumbensa da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a personas cun funcziun da represchentaziun a l'exteriur.

Rapport da la represchentanta rumantscha (Silvia Bezzola) en leger.GR – *Giuventetgna e medias Grischun*

L'onn 2004 è l'organisaziun regionala leger.GR – *Giuventetgna e medias Grischun* entrada en l'organisaziun tetgala cun il num «Institut svizzer per giuventetgna e medias (SIKJM – Schweizerisches Institut für Kinder- und Jugendmedien Schweiz). Quai ha chaschunà da tuttas sorts midadas e pretendì inquala lavur supplementara per infurmar nossas commembras e noss commembers.

Era quest onn han tranter auter puspè gi' lieu las prelecziuns en scola (cun l'autur Sobo), curs da perfecziunament e dietas per bibliotecaras e bibliotecars. Ultra da quai avain nus reparti pliras brochuras sco p. ex. la brochura «Buch und Maus». Noss FORUM ha publitgà duas ediziuns. Dal rest èn per il mument en circulaziun en las scolinas tudestgas trais variantas dad in «verm da cudeschs» cun il tema «grond / pitschen», «gnaud», «aua». leger.GR è londervi da ponderar davart ina varianta rumantscha. L'eveniment il pli marcant è stà la concorrenza da leger da lecturas e lecturs ARGE-ALP. Quest'occurrenza è ida a fin l'entschatta da zercladur cun ina bella festa a Trento en preschientscha da la gronda part da las auturas e dals auturs ch'èn vegnids tschernids per la concorrenza. Las pli bleras vuschs ha fatg il giuven scrivent talian Niccolò Ammaniti cun ses cudesch «Io non ho paura / Die Herren des Hügels». En il Grischun èn sa participadas 477 personas.

La suprastanza leger.GR ha già 4 tschentadas.
Per leger.GR èsi impurtant da pudair sa deditgar vinavant a sia finamira principala, numnadamain da promover tar uffants e creschids il plaschair e l'interess per il cudesch.

G Meds da massa

La LR è conscianta che las medias rumantschas giogan ina fitg impurtanta rolla en il moviment rumantsch.

Ella sa stenta era per in bun contact cun quellas e sustegna ellas tenor sias pussaivladads – deplorablmain limitadas. Ella s'engascha en spezial per la qualitat linguistica e porscha instrucziun da rumantsch, translaziuns e lectorats tenor giavisch.

Cun ordvart grond interess e betg senza quità persequitescha la LR il svilup da la pressa rumantscha, en spezial da La Quotidiana. Persvadida da l'impurtanza da la pressa rumantscha per il mantegniment da nossa lingua e cultura, metta ella a cor a tut las Rumantschas e tut ils Rumantschs da sustegnair la pressa rumantscha. La pressa rumantscha po mo exister sch'ella vegn abunada e legida – dals Rumantschs. Perquai tutga en mintga chasa rumantscha ina gasetta rumantscha. Cun egl avert persequitescha la LR la lavur da l'Agentura da novitads (ANR). Ella è er commembra dal cussegl da fundaziun da quella.

Da fitg gronda muntada per la preschientscha quotidiana rumantscha èn il radio e la televisiun rumantscha (RTR). La lavur che RTR presta per la lingua e la cultura rumantscha è ina lavur da valita nunstimabla. La LR apprezzescha era ils merits da la CRR e da RTR sin plaun politic e finanziel e gratulescha per il grond success cun la nova chasa da medias.

La LR infurmescha regularmain e tenor basegn las medias davart il rumantsch en general e davart sia lavur en spezial. Interess spezial han sveglià l'onn 2004:

- Instanza
- La LR e sias structuradas
- RG en scola
- Facts & Figures
- Politica da linguas en scola
- Ediziuns
- Collavuraziun regionala
- Curs da rumantsch
- Istorgia da la LR
- Inscunters cun deputads e deputadas
- Sling
- Radunanza da delegadas e delegads
- Tredeschin

H Contacts

Il secretariat general ha tenor tschentaments da tgirar il contact cun autoritads ed instituziuns sin ils divers plauns. El ha tenor basegn ed opportunitad contact cun:

- las autoritads federalas, chantunalas e communalas
- las societads per lingua e cultura grischunas
- las baselgias
- diversas instituziuns ed organisaziuns naziunalas ed internaziunalas

Sper il secretari e las collavuraturas ed ils collavuraturats stattan numerusas persunas a disposiziun per represchentar la Rumantschia en ils gremis che la LR considerescha sco impurtants.

3.2.2 Collavuraziun regiunala

La collavuraziun regiunala da la LR e da sias uniuns regiunalas ha ina incumbensa fitg pretensiusa. Ella sco bratsch lung da la LR en las regiuns – u guardà autramain sco bratsch lung da las regiuns en la LR – fa stupenta lavur ora en las regiuns en l’animaziun linguistica e culturala. Ella ha dentant da sbatter cun dus problems:

1. Cun la dotaziun actuala na vegn ella betg da satisfar als basegns da sia clientella en las regiuns. 2. La direcziun actuala cun mintgamai dus partuns per regiun na cuntenta betg. La LR emprova cun sia restructuraziun da chattar ina soluziun cuntentaivla per domaduas varts.

Detagls da las diversas collavuraziuns regiunalas cf. Rapports dals collavuraturats regiunals.

3.2.3 Servetsch da linguistica applitgada (SLAR)

La partiziun «Linguistica» cumpiglia dapi il schaner 2004, sper il servetsch per la promoziun dals idioms (scrits e discurrends) e dal rumantsch grischun (lingua da standard), era l’anteriur Post d’infurmaziun e documentaziun. Ella s’occupa da la perscrutaziun da la basa linguistica dal rumantsch ed è responsabla per l’innovaziun ed il svilup da la lingua rumantscha (standardisaziun, creaziun da neologissem, euv.), per l’elavuraziun da manuals linguistics (vocabulary, grammatics, terminologies specialas, euv.) sco era per la derasaziun (implementaziun) da la lingua rumantscha.

CollavuraturAs: Anna-Alice Dazzi Gross (AADG), Manfred Gross (MG, coordinatur), Andrea L. Rassel (AR), Daniel Telli (DT), studentas e students (2004: Flurina Andriuet, Curdin Friberg, Matteo de Pedrini).

a) Rumantsch grischun

Banca da datas linguisticas/PG

Quest onn avain nus fatg blera lavur da modificaziuns linguisticas en il PG: correcturas da terms, amplificaziuns, specificaziuns, excerpts e novas endataziuns da terminologias spezialas (terminologia da la «Istorgia Grischuna»/MG, biologia/Ester Caduff ed AADG, geometria/AS e MG, sport/DT, etc.). En pli avain nus standardisà anc pli fitg differenta terminologia administrativ-giuridica (cf. era project Interreg).

AADG e Duri Denoth han elavurà per incumbensa da la suprastanza in *concept per l'access dal Pledari grond sur l'internet*. Cun quella chaschun avain nus fatg in'enquista davart la cuntentientscha generala ed ils basegns da la clientela dal PG/LR.

Il concept a basa da quell'enquista è vegnì approvà da la suprastanza LR. La realisaziun da quel vegn prendida per mauns il 2005.

Accompagnament linguistic da differents projects:

- Accompagnament dal project Interreg «Terminologia administrativ-giuridica.», LR/Chanzlia chantunala/Academia Europeaica Bulsaun/Italia (Flurina Andriuet).
- Accompagnament dal project da la Chasa editura spezialisada Duboux Editions SA, Thun: elavuraziun d'in *dicziunari rumantsch da la gastronomia* (AADG).
- Accompagnament da la translaziun dal med d'instrucziun *Biologia* per il stgalim superiur, edì da la Chasa editura per meds d'instrucziun dal chantun GR (AADG).
- Collavuraziun en il *project dal chantun/DECA «rg en scola»* (AADG/WC/AS).
- Project FN Grammatica rg (cf. sut!).
- Accompagnament (socio-) linguistic dal project da la Societad per la perscrutaziun grischuna e dal Fond naziunal svizzer «*Il funzionamento del trilinguismo nei Grigioni*» (AADG)
- Collavuraziun en il comité scientific dal Colloqui linguistic VALS/ASLA (Associazion svizra per linguistica applitgada) dals 16 fin 18 da sett. 2004 a l'universitad da Neuchâtel «*Les enjeux sociaux de la linguistique appliquée*» (AADG).

Ulteriura standardisaziun dal rg

Il persunal dal SLAR ha discutà en pliras sedutas differentes aspects dal rg che stuessan eventualmain subir in ulteriura standardisaziun en vista al diever dal rg en materialias uffizialas da scola. Las propostas elavuradas dal SLAR vegnan en in proxim pass discutadas cun ulteriurs posts linguistic pertutgads, sco il Servetsch da translaziun da la Chanzlia chantunala, ils responsabels da la Cumissiun chantunala da nomenclatura, dal

project per ina grammatica cumplessiva dal rg (project FN sut la direcziun da prof. G. Darms) ed ulteriurs linguists che s'occupan professionalmain cun il rg e/u elavuran novas materialias d'instrucziun.

Project Microsoft (program da correctura rg/spell-checker)

Ils responsabels dal SLAR èn vegnids envidads dal Departament d'educaziun e da Microsoft/USA da collavurar en in project per translatar programs da MS Office e sviluppar in program da correctura rg. AADG e Duri Denoth han gì en quel connex l'ocasiun da preschentar a represchentants da Microsoft il project rg e la banca da datas linguisticas da la LR. La concretisaziun e realisaziun dal project succeda il 2005-06.

Grammatica dal rg

Project sut la direcziun da prof. G. Darms, universitad da Friburg finanzià dal Fond naziunal svizzer per la perscrutaziun. La LR resp. il SLAR èn participads a quel project tras la collavuraziun da AADG.

Las lavurs vi dal project per ils differents moduls d'ina grammatica rg avanzan. In emprim sboz da la Grammatica elementara dal rg (Grammatica da scola per il stgalim superiur) è elavurà e vegn actualmain repassà e discutà. In specialist sclerescha ultra da quai las pussaivladads tecnicas da cumbinar la Grammatica alfabetica dal rg cun il PG/Banca da datas linguisticas da la LR. Ed era l'elavuraziun vi dal terz modul, numnadamain la Grammatica cumplessiva dal rg, fa progress. Il 1-10-04 ha cumenzà la davosa perioda da dus onns dal project.

b) Publicaziuns

Rumantsch. Facts & Figures

MG ha realisà ina versiun tudestga (provisoria) restructurada, adattada e cumplettada da la broschura d'infurmaziun da la LR «Rumantsch. Facts & Figures» (restampa: favrer 2004, 1000 ex.) ed ha alura tgirà l'edizium da quella en las quatter linguas naziunalas ed en englais (restampa: october 2004, 6000 ex.). La broschura è era publitgada integralmain en la pagina d'internet da la LR (pdf). Per la translaziun rumantscha ha procurà DT, per la franz. e tal. G.-G. Furer/Roveredo, per l'engl. M. Evans/Landquart. Coordinaziun da las translaziuns e preparaziun per la stampa: MG. Dumondas da sustegn finanziel: KKP/GAD. Coordinaziun da las reclamas: AG.

Bibliografia dal rg

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e Litteratura secundara (texts davart il rg), ed. PRG/LR, 2004, 68 p., actualisaziun permanenta, AADG).

c) Curs, infurmaziun, support, projects speziels

Lavurs d'infurmaziun vegnan exequidas da tuttas partiziuns dal SLAR sco era dal secretariat LR.

- Curs per la scola da linguistica applitgada SLA / SAL
- Curs per chanzlistas e chanzlists, Zernez, curs da translaziun per chanzlistas da l'Engiadina e Val Müstair, organisà dal Sling (MG)
- Curs da rg per redacturas da RTR, 2x8 lecziuns dublas e duas gruppas da redacturas e redactors dal RR (AADG/GH)
- Curs da rg a l'Universitad da Turitg, 3 semesters curs da rg e lectura da texts e translaziun a studentas da l'Universitad da Turitg (MG, ordaifer il temp da lavur LR).

Infurmaziuns davart il rg ed il rumantsch en general

Participaziun ad ina sairada d'infurmaziun e discussiun davart il rg en scola, organisada dal cussegl da scola da La Punt-Chamues-ch (AADG)

Intervista cun Martina Arpagaus, schurnalista/redactura da DRS3 davart differents aspects dal rumantsch per l'emissiun Input

Contribuziun linguistica per l'emissiun «La Marella», tema: «Dunna ubain femna – quai è la dumonda» (AADG)

Intervista cun Ernst Denoth, RR, ed infurmaziuns a schurnalistas e schurnalists davart la reediziun da «Rumantsch. Facts & Figures» (MG)

Contacts/autoritads

- Suprastanza da la *Societad per la perscrutaziun dal Grischun* (AADG).
- Cumissiun da redacziun dal *Bündner Monatsblatt* (AADG).
- *Fundaziun Bündner Literaturpreis/Stiftung Bündner Literaturpreis* (Milly Enderlin). La fundaziun surdat mintg'onn in premi ad in autur grischun u in'adura grischuna d'ina da las trais gruppas linguisticas chantunalas (AADG, dapi l'october 2003 sco presidenta).
- Suprastanza da la *VALS/ASLA, Associazium svizra da linguistica applitgada* (AADG: fin settember 2004).
- *Comité d'experts per la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras dal Cussegl d'Europa*, Strasburg (AADG: represchentanta da la Svizra dapi il 1998).

SLAR – partiziun «SCOLA/FURMAZIUN»

Questa partiziun s'occupa tranter auter da dumondas da furmaziun e da perfecziunament linguistic. Ella elavurescha materialias d'instrucziun per incumbensa dal chantun Grischun, e.a., sustegna las scolinas e las scolas publicas en dumondas linguisticas ed accumpogna linguisticamain e didacticamain projects da scola (meds d'instrucziun, models da scola, euv.). CollavuraturAs: Werner Carigiet (CW), Annalisa Schaniel (AS), studentas.

Sector da lavur dad Annalisa Schaniel

- Translaziun dal med d'instrucziun da geometria per il stgalim mesaun per incumbensa dal chantun Grischun.
- Support e translaziuns per las scolastas da la Scola bilingua da Cuir.
- Organisa ed instruì curs da rg per entschaviders ed avanzads.
- Excerptà il med d'instrucziun per l'educaziun fisica.
- Dà infurmaziuns e scleriments a studentas.
- Differents referats davart la scola bilingua, la Lia Rumantscha e la Rumantschia per studentAs da la Bassa e dal gimnasi da Cuir.
- Participaziun a la gruppa da lavur per l'introducziun dal rumantsch grischun en scolas rumantschas.
- Pitschnas translaziuns sin gavisch en surmiran e rumantsch grischun.

Sector da lavur da Werner Carigiet

Elavuraziun d'in plan directiv per la partiziun «Scola/furmaziun». Cussegliaziun per magisters e scolas sin ils sector da la didactica, didactica da linguatgs, bilinguitad. Accumpagnament da projects da scola (Domat/Lai/Val Müstair). Preparaziun e realisaziun da furmaziuns da magisters da tut ils stgalims e scolaziuns internas. Diversas activitads e contacts en connex cun il project «rumantsch grischun en scola». Elavuraziun da materialias d'instrucziun. Preparativas per l'ediziun d'ina publicaziun en connex cun dumondas davart la bilinguitad.

SLAR – partiziun «TRANSLAZIUN»

Questa partiziun fa translaziuns (per gronda part en rg, dentant era en ils idioms), lectorats, correcturas e cusseglia la clientella al telefon u per e-mail en dumondas da translaziun. Ella è era responsabla per las offertas e la facturaziun da tut sias lavurs. Las incumbensas da translaziun vegnan da biros da translaziun, instituziuns publicas e privatas, organizaziuns e da personas privatas da tut las regions da la Svizra. Il spectrum da texts tanscha d'inserats, sur artitgels per gasettas e revistas fin a rapports da banca e texts politics ed administrativs.

Dapi il schaner 2004 è il Servetsch da translaziun ultra da quai responsabel per l'administraziun e la coordinaziun dal Sling – Servetsch linguistic. Quel porscha in sustegn linguistic a las vischnancas e regions che han fixà il rumantsch sco lingua uffiziala e da scola. Collavuraturas: Gabriela Holderegger (GH), Marlis Menzli (MM), Angela Schmed (ASchm).

Publicaziuns

- «Paraplegia» nr. 29–32, magazin uffizial da la *Fundaziun svizra per paraplegichers*
- «La Confederaziun en furma concisa 2004», brochura d'infurmaziun da la *Chanzlia federala*
- «Segirezza e moviment», brochura d'infurmaziun dal *Departament federal da defensium, protecziun da la populaziun e sport*

- «A pe tras il Grischun», 45 turas en il chantun da vacanzas da la Svizra, cudesch da viandar da la *Gasetta Coop*
- «Broschura da legats» da *Procap Grischun*
- Cudesch da scola «Set, otg, nov», med da lingua (DT)
- Lectorat dal cudesch «Geometria» (4.-6. classa) en rg p. inc. dal chantun GR (MG, transl. AS)
- Div. translaziuns e lectorats pli pitschens per inc. dal Post da translaziun e dal secretariat LR (AADG, AR, DT, MG)

Incumbensas da translaziun multifaras, tranter auter:

- Texts per in numer spezial da la revista *Babylonia* da la *Cuminanza da lavur Parlez-vous Suisse?*
- Newsletter «Info plus» davart la Refurma da la gulivaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas dal *Departament federal da finanzas*
- Texts per la homepage da l'eroport da Turitg *Unique*
- Texts per la homepage da la *Fundaziun agid ad uffants Staila crudanta*
- Brevs e communicaziuns da pressa per la concorrenza da teater «Bler teater davart ils secondos» dal Biro da mediaziun interculturala e promoziun da la cultura *albamig*
- Inserats, infurmaziuns, rapport annual da la *Banca Chantunala Grischuna*
- Statuts per la collecziun da leschas da la *Baselgia catolica dal Grischun*
- Poster «Las zonas alluvialas da la Svizra» da l'*Uffizi federal d'ambient, gnaud e cuntrada*
- Missiva, statuts, mandat da prestaziun da l'*Ovra electrica Tujetsch/energia alpina*
- Texts da pressa ed auters per il *Museum Regional Surselva*
- Artitgels, brevs da lectur, correcturas per *La Quotidiana/ANR*
- Inserats, annunzias da mort ed engraziaments per *Publicitas*
- Diversas translaziuns e correcturas per *RTR resp. SRG SSR idée suisse*
- Texts per la publicaziun «Fraubünden» da l'*Archiv da cultura da dunnas dal Grischun*
- Resumaziuns per la revista «Mittelalter, Moyen Age, Medioevo, Temp medieval» da l'*Associaziun svizra da chastels*
- Actualisaziun da la «Survista statistica da la Svizra 2004» per l'*Uffizi federal da statistica*
- Divers texts per la revista «Tracht und Brauch» da la *Federaziun svizra da costumes*
- Transposiziun da trais moduls da «Bun success», in med d'instrucziun da l'*Uffizi chantunala per la scola populara ed il sport*
- Biografias ed artitgels per il carnet da program da l'opera «*Tredeschin*» da Gion Antoni Derungs
- Translaziun per la vendita da products e marcas postalas da *ProJuventute*

3.2.4 Scolina

La Uniun da geniturs da la scolina cun il president Gregor Canova e la responsabla per il bus Letizia Steger-Hendry ha survegnì quatter novs commembers en la suprastanza. Maria Margarita Michel è la nova cassiera, Martin Camenisch il nov actuar ed Urs Künzler e Mario Zulauf ils novs assessurs.

L'onn da scola 2003/2004 han 29 scolarets frequentà las duas partiziuns da la scolina rumantscha. Heidi Caviezel-Cathomen ha tgirà 16 uffants (sursilvan) e la nova mussadra Sandra Albin 13 uffants (ladin). A partir da l'entschatta da mars 2004 enfin la fin da zercladur ha nossa chara Heidi stuì far in congedi da reconvalescenza. Durant quel temp l'ha Carmela Guntli remplazzà. Cordial engraziament a Carmela per ses engaschi da plirs mais.

Las activitads principalas ordaifer il temp regular da scolina èn stadas il til da ravas en la citad veglia ensemen cun autras scolinas da Cuira, la saira d'infurmaziun cun duas scolastas da la scola bilingua en la chasa da scola Lachen, la fiera da Nadal tradiziunala, l'emna da skis si Brambrüesch la fin da schaner e la festa da curtin dals 11 da zercladur 2004 cun in urizi da stad.

Emil Germann ha transportà noss uffants d'ordaifer il quartier a moda fiddada en scolina. Suenter in accident cun in bus da scola en il chantun Vallais l'entschatta da l'onn 2004, avain nus sclerì la pussaivladad e la necessitad da montar tschintas da segirezza en il bus da scolina da la Lia Rumantscha. La montascha da 15 tschintas custass ca. CHF 3000.–, na fiss dentant betg controllada uffizialmain ed er betg prescritta tenor la lescha. In spezialist da la polizia chantunala ha scusseglià schizunt la montascha da talas tschintas. Sco nov sponsur per la reclama dal bus avain nus chattà il pictur Bruno Spadin da Razén. Ils ulteriurs sponsurs èn las suandantas firmas: RTR, insch. ed arch. Fanzun, Atelier 02, La Quotidiana e la ludoteca.

Cun la scola da skis e da snowboard Exodus si Brambrüesch avain nus organisà dals 19 fin ils 23 da schaner in'emna da skis. L'entschatta da quell'emna hai navì daries, gievgia e venderdi ha il sulegl d'enviern però splendorà. Nossas mussadras Heidi e Sandra han surveglià trais uffants cun bobs ed han era gidà il scolast da skis cun la grappa la pli ferma cun 12 scolarets. Nicole Kaiser ha instruì ils uffants cun conuschientschas mediocras ed ils principiants han emprendi d'ir cun skis tar ina scolasta da skis. La Quotidiana ha rapportà detagliadamain davart noss'emna da skis e davart la scolina rumantscha da la LR a Cuira. Era en il Fegl uffizial da Cuira e conturn ed en la BùWo avain nus pudì publitgar ina contribuziun davart l'emna da skis da nossa scolina e davart il servetsch da transport cun bus.

Sin il stgalim da la prescolina han las duas manadras Nicole Kaiser (ladin) e Marcellina Gustin (sursilvan) cuntinuà a moda engaschada cun la grup-

pa da gieu rumantscha per uffants da 3 e 4 onns. Durant l'onn da rapport han 10 uffants profità da questa offerta supplementara il mardi suentermezdi. Nicole Kaiser ha surpiglià l'avust 2004 la direcziun dils centers dal di per uffants da scola da Cuir, uschia ch'ella na po betg pli manar vinvant nossa grupp da gieu ladina. Per l'engaschi da tschintg onns sco manadra da la grupp da gieu ed avant sco presidenta da l'USC in cordial engraziament a Nicole.

Mo grazia a la lavur da nossas mussadras e manadras da la prescolina èsi pussaivel da contribuir al mantegniment ed a la promoziun da la lingua rumantscha. Engraziament er als responsabels da la Lia Rumantscha per la collavuraziun.

*Per la suprastanza da l'USC
Gregor Canova, president*

4. Documents

4.1. Demarschas parlamentaras

En il cussegl grond èn vegnidas tractadas las sequentas demarschas davart dumondas linguisticas:

- Petiziun «Rumantsch Grischun en scola»
- Interpellaziun Bundi davart il model da splitting da la scola professiunala Surselva
- Interpellaziun Farrér davart la lescha federala da linguas
- Incumbensa Hanimann davart l'anglais tempriv
- Interpellaziun Parolini davart il concept «Rumantsch grischun en scola»

4.2. Posiziuns da la LR davart il concept «Rumantsch Grischun en scola»

4.2.1 Posiziun dal cussegl da la LR dals 18 da zercladur 2004 davart il concept da basa «Rumantsch grischun en scola»

1. Punct da partenza

Dumondas da scola èn per ina minoritad sco la Rumantschia da grond'importanza. La LR sco uniun tetgala è en dumondas da scola ina ferma purtadra d'interess, era sch'ella n'ha formalmain naginas cumpetenzas da decider. Quellas èn tar il chantun e las vischnancas. La LR s'engascha en dumondas dal rumantsch en scola, ella furnescha ideas, accumpogna projects e cusseglia en dumondas linguisticas, persequitescha e controllescha era activamain il svilup.

Ord quest motiv ha ella elavurà in program per la RD 2002 a Casti, nua ch'ella di ch'ella veglia ir cun il rumantsch grischun «uschè spert sco pussaivel en scola, dentant fitg bain preparà» e pretenda in concept cumplesiv dal chantun. En quest program dat ella la preferenza a l'introducziun integrala dal rumantsch grischun en scola. Quest palpìri è vegnì approvà unanimamain.

Durant l'onn 2003 han la regenza ed il cussegl grond procurà cun la mesira da spargn nr. 31 e la decisiun d'edir ils meds d'instrucziun rumantschs a partir da l'onn 2005 mo pli en rumantsch grischun per considerablas irritaziuns. Era la LR, promotura dal rumantsch grischun, ha averti e fatg attent a las eventualas consequenzas. **Oz regia en la Rumantschia gronda malsegirtad ed en tschertas regiuns ferma opposiziun.**

2. Pretensiuns da la LR

Las pretensiuns da la LR («uschè spert sco pussaivel, dentant fitg bain preparà») èn enconuschentas dapi la RD 2002 a Casti:

La LR pretenda **bunas cundiziuns da partenza**, q.v.d. professiunalitad e gronda sensibilitad en la fasa actuala da l'elavuraziun dal concept. Questa fasa è la pli decisiva!

La LR è da l'avis ch'il chantun na vegnia betg a pudair introducir il rumantsch grischun en scola cun sforz.

La LR pretenda perquai dad **integrar commensuradamain** a temp util tuttas gruppas d'interess pertutgadas (conferenzas da scolastAs, autoritads da scola, geniturs, instituziuns linguisticas e culturalas) e da tscherner ina retorica positiva (offrir enstagl da decretar, investir enstagl da spargnar). Il concept sto mussar ils avantatgs dal project e determinar exactamain las rollas dals idioms e dal rumantsch grischun en scola enstagl da discurre da bandischar a lunga vista ils idioms da las stanzas da scola.

Ils termins discussiunads sco visiun a la «Maisa radunda» èn realistica-
main **memia optimistic. I devra anc temp** per:

far ulteriurs pass da standardisaziun dal rumantsch grischun. Il rumantsch grischun è standardisà detg bain per l'adiever administrativ-giuridic, per texts d'adiever, per texts litterars euv. El sto però subir in'ulteriura standardisaziun per l'adiever en scola. Quai sto succeder necessariamain ed urgentamain avant la scolaziun da la magistraglia e la realisaziun da meds d'instrucziun,

orientar e famigliarisar la populaziun cun il rumantsch grischun e cun l'idea dal rumantsch grischun en scola (funtauna da temas, speculaziuns e faussas interpretaziuns),

preparar bunas materialias d'instrucziun en rumantsch grischun per tut ils stgalims e roms,

scolar ed accompagnar la magistraglia en rumantsch grischun (il cader da futurs manaders da curs sto pir vegnir recrutà e scolà).

A la decisiun da l'introducziun integrala dal rumantsch grischun en las scolas primaras ston preder **models regiunals e comunals da pilot** che vegnan accompagnads professiunalmain sur plirs onns e validads scientificamain. In'introducziun dal rumantsch grischun en scola sto surtut era tegnair quint da las **differenzas sociolinguisticas** en las regiuns rumantschas.

3. Rolla da la LR en il rom dal project

La LR è pronta da collavurar e metter a disposiziun ses savair. Ella è era conscienta ch'i devra anc blera lavur da sensibilisaziun per il rumantsch

grischun en general ed en scola. Ella exprima sia posiziun visavi il Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient e renda era public quella.

LIA RUMANTSCHA

Via da proceder:

1. La posiziun è drizzada a la Gruppa rumantscha dal Cussegl grond ed al Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient.
2. La posiziun va era a las medias ed a la publicitad

4.2.2 Posiziun da la suprastanza da la LR dals 16 da november 2004 davart il concept da basa «Rumantsch grischun en scola»

La LR profitescha da la pussaivladad da pudair prender posiziun davart il concept da basa «rg en scola» da la gruppa da lavur incumbensada dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient. Ella beneventa da princip il concept preschentà sco concept da basa e bun fundament per la discussiun.

En la suandanta posiziun sa referescha la LR a la decisiun da la radunanza da delegadas da Casti dals 26-10-2002 ed a la posiziun dal cussegl da la LR dals 18-06-2004. Il conclus da Casti sa basa sin la persuasiun ch'il rumantsch dovra ina lingua da scrittira cuminaivla, ch'il rg è la suletta schanza per rinforzar quel e che quest rinforzament è mo pussaivel cun introducir il rg en scola. Per quest motiv dat la LR la preferenza a l'introducziun integrala che haja da succeder «uschè spert sco pussaivel, dentant fitg bain preparà e cun in concept realistic».

En la posiziun dal cussegl pretenda la LR da fixar bunas cundiziuns da partenza, d'integrar commensuradamain ed a temp util tut las gruppas d'interess pertutgadas, da betg introducir il rg en scola cun sforz, da resguardar ch'i dovra temp e professionalitad per far las preparaziuns necessarias e che la decisiun da l'introducziun integrala dovra models regiunals e communal da pilot precedents che vegnan accumpagnads sur plirs onns a moda professiunala e validads scientificamain.

Las pretensiuns da la LR davart il concept da basa «rg en scola» vegnan ademplidas per gronda part. Il concept parta d'ina moda da pensar optimistica ed intenda ina concentraziun da las forzas. El prevesa d'introducir il project a moda facultativa e d'indemnisar las vischnancas per ils custs supplementars durant il temp da transiziun.

Per la LR datti dentant anc differentas dumondas da sclerir e divergenzas che ston vegnir discutadas. Ils suandants puncts centrals duain vegnir observads:

1. La cumpetenzza giuridica sto vegnir sclerida e decidida:

Il concept parta dal fatg ch'il rg vegn introducì en scola. La dumonda è mo pli cura e co? La LR è vinavant da l'idea ch'il rg sto vegnir introducì en scola. Ella insista dentant che las dumondas giuridicas, q.v.d. dumondas da la cumpetenzza da decider (chantun / vischnancas / evtl. regiuns) resp. da la legitimaziun da l'introducziun dal rg, vegnian scleridas e decididas – e quai pli spert che previs en il concept. Quel scleriment vegn ad esser decisiv per motivar vischnancas da pionier. Perquai pretenda la LR che questas dumondas sajan scleridas e decididas enfin il pli tard ils 31-12-2006.

2. Il consentiment dal pievel rumantsch è necessari per l'introducziun dal rg en scola – independentamain da tuttas decisiuns pertutgant la cumpetenzza da decider. Perquai recumonda la LR – ultra da l'infurmaziun e da la comunicaziun (cf. al. 8.) – da trair en consideraziun in sistem da mediaziun.

3. La LR è vinavant per l'introducziun integrala dal rg da sutensi. Q.v.d. che l'alfabetisaziun duai succeder en rg, dentant cun diversas spertadads d'introducziun, resguard e respect per la situaziun dals idioms. La LR propona che la fasa d'introducziun passiva vegnia definida pli cleramain e prolungada e che la promoziun da las varietads discurrendas sco funtaunas primas dal linguatg vegnia concretisada.

4. L'introducziun dal rg succeda en etappas (pionier, standard, consolidaziun). La LR va d'accord cun l'etappaziun, accentuescha dentant dus puncts:

Ina decisiun voluntara è mo pussaivla per la fasa da «pionier». Vala suentar il conclus giuridic in obligatori per tut las vischnancas, v.d. ellas pon mo decider tranter «standard» u «consolidaziun»? Na datti nagin ulteriur resguard sin differenzas sociolinguisticas en las regiuns sco pretendì da la LR en ses palpìri dals 18-06-2004?

La LR pretenda flexibilitad da vart da las instituziuns che fan examens d'admissiun per scolARs da differentas vischnancas (scolas secundaras regiunalas, scolas medias regiunalas) resp. differentas regiuns (scola chantunala) en ina fasa transitoria pli lunga. Quellas scolas dal stgalim sec. I e II ston garantir a scolARs cun cumpetenzas rumantschas en differentas variantas (idioms e/u rg) l'access a lur scolas.

5. La fasa d'evaluaziun da las experienschas en las vischnancas da pionier e da respectivas correcturas u schizunt l'interruptiun dal project è

concretisada memia pauc. Quest temp per la valitaziun na tanscha betg e sto vegnir prolungà.

6. La decisiun dal cussegl grond pertutgant l'englais porta nov moviment en la politica da linguas da scola. La LR è da l'avis che l'introducziun da l'englais en scola primara na po betg vegnir separada dal concept rg per la scola rumantscha. Cun emprender gia baud englais sur il rumantsch pudess ins dar al rumantsch dapli paisa. La LR pretenda perquai la scolaziun da l'englais sur il rumantsch.

7. La LR beneventa emprovas da «pionier» en diversas regiuns. Mesiras da promoziun e persvasiun vegnan dentant ad esser necessarias.

8. Las mesiras accompagnantas per l'introducziun dal rg èn elements flankants da fitg grond'impurtanza e ston vegnir concretisadas, en spezial:

Scolaziun e perfecziunament:

La LR è da l'avis che la dimensiun prevista na tanscha betg.

Tgira e promoziun da las varietads discurrendas:

Era sche ponderaziuns pedagogicas pledan per ina curta fasa da transiziun è da resguardar ch'ils idioms èn la funtauna prima dal rumantsch. cf. al. 3.

Meds d'instrucziun:

La dimensiun da la producziun da meds d'instrucziun vegn ad esser considerabla. La LR suttastritga l'impurtanza da persunas qualifitgadas la-tiers e recumonda da dar gronda paisa a meds attractivs, tegnend quint da las pussaivladads tecnicas (internet).

Infurmaziun e comunicaziun:

La LR suttastritga l'incumbensa da comunicaziun sco pensum fitg central e pretensius. Coordinaziun e concentraziun da las forzas èn ils chavazins ils pli impurtants. L'aspect emoziunal na dastga betg vegnir emblidà.

Mesiras accompagnantas per geniturs:

Il project è fermamain dependent dal suandant: Quant spert vegn ins da persvader ils geniturs, era ils na-rumantschs? Tge succeda cun uffants surdu-mandads, la mobilitad da famiglias cun uffants da scola, examens d'admissiun etc.?

Pervi da la grond'impurtanza da la dumonda rg en scola ha da suandar sunter il concept da basa ina specificaziun da las intenziuns (concept fin). La LR è pronta da collavurar e metter a disposiziun ses savair tenor sias pussaivladads era en questa fasa da la lavur.

5. RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

5.1. Societad retoromantscha

In onn giubilar

La SRR ha astgau festivar igl onn 2004 il 100avel anniversari dil Dicziunari Rumantsch Grischun. Ina fiastetta egl institut (26–11.) ha uniu ina gronda cuminonza da hosps ord il Grischun ed ord l'ulteriura Svizra per commemorar igl eveniment dall'entschatta dallas lavurs vid igl «Idioticon retoromantsch» sco ins numnava l'ovra dil temps dalla fundaziun digl institut. L'Academia svizra da ciencias moralas e socialas ha elegiu Cuera sco liug per la radunonza annuala ed ha dau la caschun al DRG da seprentar inaga prominentamein sin plaun naziunal. La redacziun ed il president dalla societad han era astgau presentar cun quella caschun nosa uniuin e nies institut els organs dall'Academia, pia ad in publicum ord tut las regiuns linguistics svizas.

Igl eco ellas medias grischunas e svizas ei staus tut priu legrevivels. Schibein las publicaziuns dil DRG sco era la lavur entira digl institut ein vegnidas presentadas adequatamein e per part extendidamein ella pressa romantscha. Quei ch'ei buca reussiu per nosa cuntentientscha ei da gudignar la preschientscha dalla representanza politica, la quala nus havevan era plidentau directamein cun nos arranschaments per igl onn da giubileum. Ils dis dallas portas aviartas l'entschatta da december ein perencunter stai in bi success; in respectabel diember d'interessai ha anflau la via egl institut ed ha seschau orientar davart la lavur da documentaziun e redacziun.

Radunonzas ed arranschaments

Ils 4 da zercladur ha Gion Lechmann, commember dalla suprastonza, referiu a Cuera davart la historia dil moviment romantsch resp. la Lia Rumantscha. El rom dalla radunonza generala dalla SRR ei quei stau l'emprema presentaziun publica da quella dissertaziun voluminusa ch'ei ina descripziun acribica ed integrala dil svilup dallas activitads organisadas en favur dil manteniment e dalla promoziun dil romantsch. Ultra da quei ha la suprastonza giu da s'occupar cun ina retscha da fatschentas ch'ein per part vegnidas preparadas da subgruppas ord la suprastonza e la redacziun. En emprema lingia ha quei setractau da damondas da persunal, en secunda lingia dils problems en connex cun la finanziaziun digl institut.

Mutaziuns

Carli Tomaschett ha entschiet uonn la lavur sco menader dalla redacziun. Suenter la demissiuin da Claudio Vincenz ch'ha reprim sia activitad sco scolast ha la suprastonza stuui ir alla tscherca dad ina persuna per la re-

dacziun; igl atun han ins elegiu Sidonia Klainguti sco redactura. Ella vegn ad entscheiver sia lavur ella redacziun suenter ses examens all'entschatta dalla stad 2005.

Suenter ina liunga activitad ella suprastonza (25 onns) ei Cristian Joos se-retrats ed ha mess a disposiziun siu uffeci da vicepresidente. Chasper Pult surprenda quei uffeci. Sco novs commembers ein Andrea Rassel e Peider Bezzola entrai ella suprastonza.

Publicaziuns

Sin la fiasta da giubileum ei il tom 11 dil DRG cumplets. Ultra dils fascichels dil Dicziunari cumparan era las Annalas puspei, era quellas han in connex cun la historia dil DRG. Ella retscha Romanica Raetica ei il cudisch «Sun e senn» cumparius, ina collecziun da contribuziuns da redacturs e redacturas davart singuls plaid, nums, noziuns, locuziuns, obiects ed activitads cun relevanza culturhistorica. Quels texts eran cumpari ella Quotidiana e fuorman ussa ina publicaziun plascheivla che duess esser adattada per presentar ils fretgs dalla perscrutaziun linguistica ad in publicum pli grond.

La basa economica dil DRG

Sco menziunau exista igl institut ussa tschien onns. El ei dall'entschatta enneu vegnius sustenius per gronda part dalla Confederaziun e dil cantun Grischun, all'entschatta era la relaziun ca. 2:1. Denton ei la redacziun, grazia al sustegn augmentau dalla Confederaziun, carschida considerablamein e cumpeglia in bi diember da plazs da lavur qualificai. Il manteniment e l'actualisaziun dall'infrastructura cuosta denton adina dapli, dad ina vart perquei che mintga plaz da lavur porta era ses cuosts, da l'autra vart perquei che la redacziun electronica che lubescha in auter ritmus da redacziun ei cumbinada cun expensas considerablas (support, actualisaziun). En vesta al fatg che la contribuziun cantunala ei dapi onns buca vegnida modificada ed ils davos onns schizun scursanida linearmein sto la suprastonza far quitaus. En ina istanza alla Regenza havein nus dumandau in alzament mudest dalla contribuziun cantunala, fagend attents che la Confederaziun paghi denton entuorn 9/10avels dils cuosts per il DRG e sil fatg che la redacziun impunda in temps respectabel sco post da documentaziun e d'informaziun ed en collaboraziun cun cumissiuns cantunalas.

Deplorablamein fa il cantun valer che la situaziun finanziaria dil cantun lubeschi buca d'alzar la contribuziun, malgrad ch'il program dalla Regenza dils proxims onns prevedess ina promoziun speciala dil «Grischun sco plaz da formaziun e perscrutaziun». Perencunter empermetta la Regenza da cassar il scursaniment da 10 % ch'ei staus en vigor ils dus davos onns.

Per las lavurs urgentas da renovaziun dil sistem EED eis ei reussiu da gudignar donaturs privats, quei che vala era per las ediziuns che la SRR ha

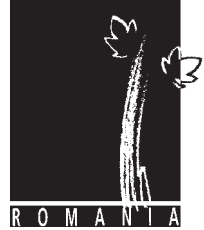
realisau duront quei onn. A liunga vesta eis ei nunevitabel dad anflar ina soluziun per garantir la basa finanziaria dallas activitads digl Institut dil DRG.

Il president: Cristian Collenberg

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuira
<i>Vicepresident</i>	Chasper Pult, Pasqual
<i>Actuara</i>	Rita Cathomas-Bearth, Cuira
<i>Cassier</i>	Pierrin Caminada, Cuira
<i>Assessurs</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuira Dumenic Andry, Zuoz Werner Carigiet, Dardin Roman Caviezel, Cuira Jost Falett, Bever Dr. Gion Lechmann, Falera Andrea L. Rassel, Ziran Ursina Saluz, Cuira Violanta Spinaz, Cuira
<i>Redacziun Annalas</i>	Esther Krättli-Jenny, Cuira Claudia Foppa, Mustér
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuira Dr. Jachen Curdin Arquint, Ardez
<i>Revisurs da quint</i>	Christian Cavegn, Cuira Gion Tumasch Deplazes, Domat
<i>Dicziunari</i>	Dr. Carli Tomaschett, Cuira, charedactur
<i>Rumantsch Grischun</i>	Dr. Felix Giger, Cuira, redactur Marga Annatina Secchi, Cuira, redactura Kuno Widmer, Cuira, redactur Anna-Maria Genelin, Landquart, documentalista Juliana Tschuor, Rueun, documentalista Alexa Pelican-Arquisch, Domat, assistenta da redacziun Brida Sac, Cuira, assistenta da redacziun

5.2. Romania

Egl onn da gestiun 2004 ei la suprastonza dalla Romania – sco organ strategic – sefatschentada repetidamein ed intensivamein culla restructuraziun dalla LR e da sias uniuns regiunalas. Buca il davos eis ei stau la Romania che ha dau il stausch inizial per che la restructuraziun dalla LR vegni en rocla e ch'ella survegn plaunsiu conturas concretas. Cunzun alla Dieta tematica ad Uors/Lumnezia (2003), al Cumin romontsch (2003) a Mustér ed al Discuors da podi a Falera (2004) ei seresultau evidentamein ils basegns da restructurar la LR e sias societads affiliadas. Las uniuns existentas – fundadas el tschentaner vargau e la Romania schizun viers la fin dil 19avel tschentaner – han bein prestau gronda lavur ed acquistau numerus merets en favur dalla promoziun da lungatg e cultura. Igl ei denton semussau che igl i necessari da professionalisar la lavur ed adattar las structures per saver dar damogn als pensums carschents.

Oz stuein nus constatar che la Romontschia ei surorganizada e sparpigliada en numerusas uniuns cun finamiras paregliablas che ageschan denton savens a moda nuncoordinada sin differents binaris, aschia che l'effizienz pitescha.. La repartiziun dil territori romontsch en uniuns regiunalas formadas tenor criteris confessiunals ei antiquada a po buca pli satisfar als basegns actuals d'ina lavur efficients che pretenda ina concentraziun da forzas e mieds finansials. Cun il CCM a Laax dispona la Surselva gia d'in center operativ che funcziuna bein e che savess era survir sco model per las ulteriuras regiuns. Igl ei denton semussau che la structura strategica dil CCM cun treis patruns (Romania, Renania, LR) ed in cussegl da fundaziun ei memia cumplacada. Egl avegnir duein ils mieds finansials vegnir applicai cunzun per projects ed acziuns dil center e buca vegnir absorbai cun administraziun ed infrastruttura.

La finamira dalla restructuraziun ei da democratisar, smagregiar e dinamisar las structures, concentrond las forzas e nezegiond las sinergias.

Igl intent primar d'ina restructuraziun sto esser in rinforzament dalla lavur culturala ellas regiuns romontschas. Per quei intent vuls ins crear treis centers regiunals. Era la diaspora duei vegnir risguardada meglier, vivan gie ina tiarza dils Romontschs oz ordeifer il territori da tschep. Ils menaders da quels centers duein formar ensem cul secretari general dalla LR il directori operativ dalla Romontschia.

Era sch'ils centers ein suttamein egl avegnir directamein alla suprastonza dalla LR e la contribuziun annuala dalla LR va egl avegnir per gronda part directamein en quels centers han las uniuns regiunalas tenor igl avis dalla suprastonza dalla Romania vinavon lur legitimaziun e lur dretg d'existenza. Per la Surselva ei previu ina suletta uniun regionala che cum-

peglia ton las vischnauncas romanianas (catholicas) sco renanianas (reformadas). Las uniuns regionalas duein formular per mauns dalla LR la politica da lungatg dalla regiun e definir las prioritads d'acziun ella regiun. Damai che l'uniun regionala ei pli maneivla dalla basa che la LR vul ella far vinavon ella regiun lobbying politic a favur dil romontsch cun far punts denter cultura, politica ed economia. En vesta als mieds restrenschi ch'ei a disposiziun alla uniun regionala egl avegnir a concentrar sia activitad sin singulas acziuns. La lavur operativa duein ils centers sorprender.

Igl impuls per ina restructuraziun dil moviment romontsch ein naschi ton el ravugl operativ dalla LR sco tier la basa ellas uniuns regionalas. Ils resultats elaborai e purificai da differents gremis (gruppa anint plus, dieta uniuns regionalas, suprastonza e cussegl dalla LR) ein vegni approbai alla radunonza da delegai dalla LR che ha giu liug ils 30 d'october 2004 a Trun. Ussa setracta ei da concretisar ensemen culla LR e cullas ulteriuras uniuns regionalas quella decisiun da principi ed interpreter ils emprems pass per ina reorganisaziun dallas uniuns regionalas Romania e Renania per la regiun Surselva. Enteifer Romania e Renania ein las discussiuns da restructuraziun gia progredidas bein. En autras regiuns paran ins da targlinar empau cun la realisaziun dils conclus da Trun, aschia ch'il project smantscha da vegnir retardaus empau.

La Romania vul far siu pusseivel per che las uniuns che ein aviartas e mairas per las novas structures vegnien buca impedidas e bloccadas dallas autras.

Alla radunonza generala che ha liug questa primavera a Sedrun vegnan ils commembers dalla Romania a vegnir informai detagliadamein en causa per allura saver prender las empremas decisiuns da principi pertuccont igl avegnir dalla Romania.

Plinavon ei la Romania s'occupada igl onn 2004 dallas suandontas occurrenzas e tematicas:

- Radunonza generala a Falera
- Commembradi
- Activitads dalla suprastonza
- Dieta dils delegai dalla Romania alla LR
- Fiasta commemorativa per Alfons Tuor
- Plema d'aur 2004
- Projects da stad
- Nies Tschespet 69 cun in roman da Silvio Camenisch
- La Romania alla Ex04 a Mustér
- Viseta al Forum cultural da Tujetsch
- Sesida parlamentara a Flem
- Schientscha e preschientscha romontscha el mintgadi
- Mutaziuns tiel CCM a Laax
- Rumantsch grischun en scola

- Premi Schiller
- Biblioteca dalla Romania a Trun
- Susteniments

Memento

En pietad seregorda la Romania dils suandonts meriteivels trapassai el decuors digl onn 2004:

Sur canoni Gieri Candinas, Surrein	Sur Gion Rest Cadruvi, Surrein
Scolast Rest Gieri Tschuur, Rueun	Sur Giusep Berther, Sedrun

Engraziament

Concludend miu rapport annual hai jeu il desideri sincer d'engraziar al las collegas ed als collegas da suprastonza per l'emperneivla collabozaziun, als collaboraturs regiunals dil CCM Martin Mathiuet, Gion Lechman e sco era al niev collaboratur Curdin Tuor per lur iniziativa e lavur endinada ed alla LR per la gentila collaboraziun. Menziun speciala merentan cunzun era ils numerus voluntaris ed idealists culturalis che s'engaschan cun anim e savens senza indemnizaziun per lungatg e cultura romontscha el mintgagi, seigi quei en lur lavur professiunala ni ellas uniuns culturalas.

Il president: Martin Cabalzar

Rapport dils collaboraturs regiunals Surselva 2004

Il «CCM», il Center da cumpetenzza e management per lungatg, cultura e formaziun en Surselva ei staus gl'onn 2004 sut l'enzenna dalla consolidaziun. Sco empermess gl'onn 2000 el plan da business havein nus evaluau il menaschi sin basa normativa, strategica, operativa ed administrativa. Da quell'analisa ei seresultau ch'ei drova restructuraziuns sin tuts levels dil menaschi. Normativ sto il CCM vegnir definius da niev. Strategicamein havein nus postulau decisivamein ina restructuraziun cumplessiva dil moviment romontsch; en special la restructuraziun dalla Lia rumanstcha cun l'installaziun da treis (aschi spert sco pusseivel quater) centers operativs ellas regiuns romontschas (ed ella diaspora) che stattan directamein sut la direcziun dalla LR. Sin basa operativ-administrativa sto il concept da persunal, dall'infrastructura e dalla birologica vegnir adattaus e perfecziunaus. Il CCM dispona ussa da sis plazs da lavur endrizzai che vegnan duvrai da differentas persunas en engaschament parzial tenor bassegns. L'infrastructura electronica ei vegnida actualisada aschia che l'organizaziun e la documentaziun dallas datas ei garantida.

Ferton ch'il collavuratur regional ed il schef da biro ein engaschai e pagai dalla LR ha il CCM (incl. SFS) purtau sez cuosts da persunal da ca. frs.

240 000.00. Ultra da quei havein nus saviu profitar da differentas personas intermediadas (e pagadas) dil RAV. Da quei seresulta in engaschament direct «en casa» da ca 500% plazzas da lavur repartidas sin pliras personas.

Il quen da menaschi ei equilibraus. Cun ina sviulta da menaschi da rond ½ milliun ha il CCM (e cun el l'entira promoziun professiunala dil romontsch) buca mo in'impurtonza casuala mobein definitivamein era impurtonta pil gener economic en Surselva.

La collaboraziun interna ei stada da tempru fetg constructiva, cordiala e beinvulenta. Beneventar less jeu cordialmein nies niev schef da biro, Curdin Tuor. En fetg cuort temps eis ei reussiu ad el da survegnir la survesta en l'administraziun e da metter emprems buns accents. Deplorau havein nus la demissiun dil confundatur e gestiunari dil CCM dr. Gion Lechmann. El ha purtau bia dinamica, savida, forza da lavur, cumpetenzas multifaras mo oravontut cordialitad, amicabladad e humor el menaschi. Cun in resentiu engraziament giavischein nus a Gion tut bien per siu futur! Cun nossa clientella havein nus tras e tras ina basa exemplarica da lavur. A tut tgi che stat en x in connex en contact cun nus nies grond engraziament!

Collaboraziun regiunala

Ferton che las discussiuns ella LR ein plitost sefatschentadas cun damondas dallas structuradas havein nus realisau numerus projects ord atgna iniziativa e per incumbensa dallas uniuns Romania e Renania. Aschia p. expl.:

- La Plema d'aur 2004 cun grond diember da participontAs
- la fiasta da commemoraziun dil poet Alfons Tuor
- ils projects da stad cun 23 giuvenils che han prestau 2000 uras lavur
- l'intressanta viseta dallas suprastonzas dalla Romania e Renania al Forum cultural Tujetsch
- la presentaziun e vendita da differentas ediziuns
- la participaziun all'EX04 a Mustér
- la coordinaziun dil SLING
- la producziun, presentaziun e vendita dalla valischa da leger e capir
- la cuntinuaziun cul glossari multiling
- la cuntinuaziun cugl Opus chant rumantsch
- ils contacts cun representantAs dalla politica, economia, scolaziun e formaziun, cultura
- administraziun

Projects per la promoziun da lungatg e cultura indemnisa da tiarzas personas
Per quellas incumbensas savein nus calcular parzialmein cun prezis dalla fieria libra e recaltgein cheutras in grond quantum da lavur e numerusas entradas finanzialas. Il novum digl onn ei segir la collaboraziun cun Microsoft en Svizra ed internaziunal, cun la Gruppa svizra per las regiuns

da muntogna, cugl'Uffeci federal da communicaziun, la firma Hewlett-Packard (HP), la Pro Helvetia ed il post regiunal per intermediaziun da lavur (RAV). Dapi onns luvrein nus ensemen cul Cantun grischun, la Regiun Surselva, la Pro Laax, l'Alpenarena.ch, etc. Ina schelta dils projects;

- **www.tt-surselva.ch** (transfer tecnologic Surselva) l'emprema collabozaziun cun in sponsur naziunal
- CTLC a Mustér; la projectaziun, calculaziun dil «Community technology and learning center», il secund project sponsuraus da Microsoft naziunal ed internaziunal
- **www.lectura56.ch** emprema redacziun, programmaziun e presentaziun dil niev cudisch da leger per la 5. e 6. classa primara sursilvana
- menar il project pil cudisch da lungatg dalla 4. classa primara dalla Surselva, Surmir e Val Schons
- sviluppau in concept per mieds didactics pil survetsch logopedic dalla Surselva (menau la gruppa da lavur)
- terminau il project dalla scola professiunala da Glion
- administraziun dil project «Platta Pussenta»
- propositas per in concept da cultura en vischnauncas sursilvanas
- realisaziun da giugs per affons en collabozaziun cun il CII (Collabozaziun interinstituziunala a Trun)
- collabozaziun cul project **www.t-room.ch** e la Gruppa da praulas Surselva
- DC cun ina banca da datas cun bulius e receipts
- administraziun pil project «Chicago Mountain Swing» dil Cerchel musical dalla Surselva

Scuntrada e Formaziun Surselva

La Scuntrada e Formaziun Surselva ha giu da sbatter cun damondas existenzialas. Il cantun che subvenziunava aunc entochen avon paucs onns ils cuors cun 40 % ha strihau quels sustegns. Aschia eis ei stau indispensabel da prender mesiras rigurusas per tener a mistregn las finanzas. Grazia al bien sustegn dils sponsurs el program annual da cuors, allas vischnauncas ch'ein promptas da redimensiunar ils cuosts per locals ed als participonts che han stuiu acceptar in'alzament dil daner da cuors eis ei stau pusseivel da serrar igl onn da gestiun cun in quen equilibrau.

Cun il «SFS-junior» tscherchein nus ina ulteriura clientella. Quel conferma buc il davos ina buna purschida da scolaziun e formaziun sco in'impurtont factur per l'attractivada d'ina regiun. Quei ei era il motiv che nus sengaschein intensivamein ella «formaziun bildung regiun surselva» (FBR) cun las ulteriuras scolas professiunalas e medias per garantir v'navon silmeins il survetsch existent. L'impurtonza da quellas scolas culs avantatgs per geniturs e scolarAs (cun ca. 9 milliuns pagas ad onn) ei gest per nossa economia, commerci, mistregn e buc il davos per lungatg e cultura d'enorma impurtonza.

Lavurs per tiarzas personas

Nossa quarta petga d'actividad ei per la finanziaziun e reputaziun dil me-naschi fetg impurtonta. Nies accent en quella sparta ei senza dubi la do-mena dalla scolaziun. Dil CCM anora vegn menau

- La gestiun dall'Associaziun dils cussegls da scola dil Grischun; in'unium fundada 2004 che consista ord ca 100 vischnauncas/scolas da com-membradi e porscha oravontut formaziun pils cussegls da scola e re-presenta las vischnauncas viers ils auters partenaris dalla scola popu-lara (cantun, unium da scolastAs, etc.)
- La gestiun ed il secretariat dalla «formaziun bildung regiun surselva»
- La cussegliaziun per damondas generalas da scola; in survetsch dal-l'Unium cantunala dils magisters, dall'Associaziun dals cussegls da scola dal Grischun e da Scola & famiglia grischuna
- Il post da contact per «Schule & Elternhaus GR»
- Secretariat privat per il gestiunari cun la redacziun dil Fegl scolastic grischun, moderaziun da projects, mediaziuns e sviluppaziun da teams da lavur

*Martin Mathiuet, collavuratur regional
Gion Lechmann, collavuratur regional*

Suprastanza

<i>President</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>Vicepresident</i>	Dr. Erwin Vincenz, Vella
<i>Actuar</i>	Erwin Ardüser, Laax
<i>Cassier/administratur</i>	Giusep G. Decurtins, Falera
<i>Assessur(a)s</i>	Thomas Candrian, Sagogn Blandina Quinter, Trun Margrit Darms, Schnaus
<i>Revisurs</i>	Paul V. Solèr, Lumbrein Guido Wieland, Sumvitg
<i>Suppleants</i>	Martin Cavegn, Sedrun Martina Caviezel, Vrin

RedacturAs

<i>Ischi</i>	vacant
<i>Nies Tschespet</i>	vacant

5.3. Uniun dals Grischs

Suprastanza

Dal 2004 ho la suprastanza salvo 12 tschantedas reguleras, duos dis da concentraziun, üna radunanza generela, ün forum da discussiun: «Visiuns ladin» ed üna radunanza extraordinaria. A la radunanza dals delegios da la LR ho l'UdG inoltro üna moziun chi pretenda sclearimaint e correcaturas i'l scumpart da finanzas traunter las singulas uniuns affiliedas.

A la radunanza annuela da l'UdG haun püs commembers inoltro üna moziun chi pretenda da la suprastanza UdG ch'ella defenda la pusiziun da la basa e ch'ella resta activa illa discussiun davart l'introducziun dal rumantsch grischun in scoula.

l'center da la lavur staiva sper il tema rumantsch grischun in scoula, la restructuraziun ed il program da giubileu 100 ans UdG. L'ideja da basa pel program da festa d'eira da promover l'inscunter traunter rumauntschas e rumauntschs, der impuls pel futur a gruppas ed uniuns tradiziunelas activas, franker l'identited ed integrer la giuventüna. Per render pü cuntshaint chi cha l'UdG es e che ch'ella fo ho ella realiso ün cudaschet chi cuntegna idejas ed acziuns dals «Grischs». La pressa rumauntscha e tudascha ho piglio notizcha da nossas activiteds, que haun numerusas cuntribuziuns documento.

Chalender ladin

Il redactor Gion Peider Mischol ho demischiuno per l'an chi vain.

Sustegns

La suprastanza ho sustgnieu ils cuors da rumauntsch 2004 da la Fundaziun Planta a Samedan

La proposta da vulair reserver tuot las finanzas 2004 pel program da giubileum e pels accents culturels previs (teater, chaunt, musica eui.) d'eira gnida fatta buna da la radunanza generela in avrigl 2003.

Rumantsch grischun

In püssas occasiuns vaiva la suprastanza da l'UdG admonieu e giavüscho cha la Lia rumauntscha e'l departamaint piglian pü serius l'opposiziun illa basa. Las pusiziuns divergentas da la LR e da l'UdG in quista dumanda pertuochan aspets fundamentels e haun impediieu parcielmaing üna collavuraziun constructiva.

SFL In futur saro la SFL integrda cumplettamaing illa UdG. Siand cha'ls statüts da la SFL nu velan pü e ch'ella nun ho pü üngüns commembers i'l sen d'üna societad cun dret da vuscher ho gieu lö l'ultima radunanza ge-

nerela publica da la SFL als 18 november 2004 a S-chanf. L'interess per reanimer la SFL scu societad nun es sto avaintmaun! Pels prossems trais ans collavurescha l'UdG cul Forum economic d'Engiadina bassa e Val Müstair e culla Volkshochschule Oberengadin per la publicaziun dals cuors per creschieus.

L'Uniun dals grischs e la scoula rumauntscha

La suprastanza ho intensivato il contact culla conferenza generela ladina CGL. L'intend es da garantir eir in futur la qualiteda da la scoula rumauntscha.

Üna collavuraziun pü stretta vain aviseda illas dumandas da cuors per l'assimilaziun, cuors da rumauntsch, ediziuns cumünaiplas, vendita da cudeschs, animaziun da scriver e ler. Per üna fasa transitorica as ho stabilieu ün regulativ per la collavuraziun traunter UdG e CGL concernent Center didacta. Quel es gnieu installato i'l büro dal collavuratur Duri Denoth a Scuol.

Premi per merits speciels da CHF 1000.00

A partir da quist an vuol l'UdG conceder minch'an ün «premi per merits speciels». Duonna Ursula Andina da Tschlin es gnida onureda per sieu ingaschamaint extraordinari.

Center ladin

In üna radunanza extraordinaria es la suprastanza gnida incumbenseda da perseguiter la realisaziun d'ün center cumünaivel culla Lia rumauntscha.

Chesin Manella Zieva il cumgio da duonn'Ursula chi vaiva demischiuno per la fin dal avrigl 2004 es la libreria steda serreda per duos mais. Daspö la mited lügl 2004 es la libreria darcho avierta. Il collavuratur Gion Peider Mischol ho surpiglio ad interim da mner la libreria per la düreda d'ün an. El ho installato lo sieu büro da collavuratur. Cun prelecziuns ed exposiziuns vuol l'UdG intimer eir in futur la populaziun da s'inscunter illas localitads dal Chesin Manella.

Plazzets Ils cuvihs sun darcho stos activs. Unieus in singuls plazzets haun els organiso eir quist an püs arrandschamaints. Ils inscunters «Istorgia e cultura a Bravuogn» in lügl e «Randulins her e hoz» in avuost 2004 d'eiran occurenzas chi vaivan attrat ad ün numerus public.

La presidenta: Annemieke Buob

RAPPORT DALS COLLAVURATUORS REGIONALS

100 ons UdG

Quist on ha l'Uniun dals Grischs festagià seis 100avel giubileum. Üna da las meras es bain statta da render plü cuntshainta l'uniun e da tilla dar üna megl'dra reputaziun. Ma eir da tscherchar il contact cun la basa e til-la render attent a las difficultats actualas. I sun bain bleras: la diminuziun constanta da la glieud chi discuorra rumantsch; la negligenza da dovrar nossa lingua in tuot las domenas privatas, publicas ed economicas; il problem da far e da vender litteratura rumantscha e sül chomp da scoula il model da la scoula bilingua e l'introducziun dal rumantsch grischun in scoula.

Pels collavuratuors regionalis es quist giubileum stat üna sfida tuot spiciala. D'inrar vain nus üna plattafuorma uschè adattada per entrar in contact cun persunas activas sül chomp cultural e per preschantar lur ouvras ad ün vast public. Grazcha al sustegn finanziel generus da bleras instituziuns culturalas e politicas, ma eir dal commerzi e da la mansteranza, esa stat pussibel da spordscher arrandschamaints d'ota qualità: Aint il Rondo a Puntraschigna ha gnü lö il di da cultura «evenimaint.rumantsch», a Zernez il di da las giuventünas cun ün concert suot tschêl avert, a Scuol la festa finala cun chant, musica e bal. Ultra da quai han gnü lö d'urant l'inter on referats, cuors, excursiuns, concerts, exposiziuns e marchats. La guida da festa cul program detaglià cuntogna eir plüs texts davart la situaziun actuala dal rumantsch. Eir las secziuns dals cuvis han contribui cun lur arrandschamaints essenzialmaing a la buna reuschida dal giubileum.

Structura/infrastructura

Ils collavuratuors regionalis han adüna darcheu gnü l'ocasiun da tour posiziun e far propostas davart las structuradas da la Lia rumantscha e sias uniuns affiliadas. La strategia actuala voul rinforzar la lavur per la promozion da lingua e cultura rumantscha cun professionalisar l'operativa e crear per quai centers da cumpetenza regionalis. Nus vain analisà las structuradas actualas. Nus vain provà dad eruir ils bsögns specificis e da sondar las pussibilitats ed ils cunfins persunals, finanziels ed infrastrutturals. Nus vain skizzà e concretisà ideas per soluziuns. Id es allegraivel cha quist proget as rechatta uossa illa fasa da realisaziun e nus sperain cha las structuradas novas tegnan quai ch'ellas impromettan.

I'l Chesin Manella vaina modernisà l'infrastructura d'informatica ed installà ün sistem da vendita electronic chi permetta dad administrar meglder ils cliaints, las postaziun, ils quints ed in avegnir eir l'inventar.

Pledpierla

240 uffants e giuvenils s'han partecipats a la concorrenza da scriver «Pledpierla». I's po constatar cha la lingua es buna e cha las famiglias e las scuolas rumantschas fan buna lavur per mantegner nos linguach. Il grond pro-

blem es e restarà però la relaziun ambivalenta cun la lingua davo ils ons da scola. Pustüt l'adöver in scrit vain neglet, ed ils motivs per quist cumport sun multifaris.

Ediziuns

Causa cha l'Uniun dals Grischs ha concentrà sias forzas e sias finanzas sül giubileum da «100 ons UdG», sun las ediziuns per üna jada gnüdas a la cuorta. I sun cumparüts ils seguaints titels: Chasa Paterna 123 cun las «Raschladüras» da Göri Klainguti; la 95-avla annada dal Chalender Ladin; il Dun da Nadal e trais discs compacts: «Chanzunettas ladinhas», «Tadlai, da cour chantai!», «Parablas/Parevlas da Grimm» cun quatter istorgias.

Servezzan linguistic/cuors da rumantsch per chanzlists

Cun sias traducziuns pissera il servezzan linguistic (Sling) cha'l rumantsch vegna resguardà adequatamaing in publicaziuns ufficialas. Adüna darcheu vain nus da güdar cun infuormaziuns davart dumondas linguisticas chi vegnan ün pa da tuot las varts (fax, telefons, e-mails). Ultra da quai organischa il Sling cuors da perfecziunamaint per persunas chi scrivan rumantsch per motivs professiunals. Uschè ha gnü lö eir quist on ün cuors per chanzlists e persunas d'uffizi culs seguaints temas: «Der wiehernde Amtsschimmel» ... ed in rumantsch?, cun dr. fil. Manfred Gross; Botanica, noms rumantschs da fluors e bos-cha, cun ravarenda Duri Gaudenz; Relaziuns culs mezs da massa, cun redacter Hermann Thom.

Cuors da rumantsch

L'on 2004 ans esa gratià dad augmentar il nomer da cuors sco eir il nomer da partecipants als cuors da rumantsch. Uschea vaina pudü realisar d'urant l'on 16 cuors d'integraziun, da conversaziun e d'agüd per genituors cun uffants in scouline o prüma classa, cun total circa tschient partecipants. A Scuol ed a Sta. Maria vaina fat in lügl resp. in october cuors intensivs da rumantsch cun passa tschient partecipants in 14 cuors.

Per augmentar la qualità da nos cuors da rumantsch vaina fat duos cuors per las persunas chi instruischan rumantsch a creschüts culs seguaints temas: «Muossar rumantsch cun plaschair e success» e «Material e metodas per cuors da conversaziun rumantscha».

Scolaziun da creschüts

La Scuntrada e Furmaziun Ladina ha organisà in connex cul giubileum da 100 ons da l'Uniun dals Grischs d'urant tuot l'on ün program extraordinari. Cun quist program vaina vulgü provar oura novs temas, lös o fuormas per s'inscuntrar, imprender e s'occuppar da la lingua e cultura rumantscha. Quistas occurrenzas ha la Scuntrada e Furmaziun Ladina realisà in collavuraziun cun differentas instituziuns sco p.ex. l'Archiv svizzer da litteratura, la Pro Bravuogn, il Parc Naziunal Svizzer, l'Archiv cultural d'Engiadin'Ota, ma eir cun agüd dals cuvis da l'Uniun dals Grischs e da persunas privatas.

Illa regiun Engiadina Bassa, Val Müstair e La Plaiv prova il proget inter-reg «Scolaziun da creschüts» da dar novvs impuls. La Scuntrada e Furmaziun Ladina collavurescha illa gruppa strategica da quist proget ed ha integrà seis program da cuors illa nouva broschüra «Scolaziun da creschüts». In avegnir voul ella redüer sia sporta a cuors da rumantsch ed a cuors ed occurrenzas ingio cha la lingua rumantscha, l'inscunter, l'ambiant e la cultura rumantscha sun ün aspet important.

Paginas d'internet

In occasiun dal giubileum s'ha l'Uniun dals Grischs preschantada eir cun novvas paginas d'internet. Sün quellas pon personas interessadas s'infuormar sur da las activitats da l'UdG, sur da cuors da rumantsch e da cuors da la SFL. Ellas spordschan eir la pussibilità per s'annunzchar directamaing sur internet. In collavuraziun cun Gion Tscharner es il register dal Chalender Ladin sün internet gnü actualisà ed optimà. Implü spordscha la homepage da l'UdG uossa eir la pussibilità da postar cudeschs ed oters artichels in vendita i'l Chesin Manella directamaing sur internet.

Exposiziuns/prelecziuns

Aint il Chesin Manella a Schlarigna han lö adüna darcheu exposiziuns e prelecziuns. Quists arrandschamaints servan d'üna vart per vitalisar la libreria e da l'otra vart per chürar ils contacts tanter pêr.

Bilinguità in Engiadin'Ota

Plüs cumüns da l'Engiadin'Ota han badà chi nu basta d'instruir rumantsch in scoula e da til negliger dadour scoula. Las masüras chi sun gnüdas introdüttas per daplü preschentscha rumantscha in cumün laschan sperar cha la situaziun as megldra.

Lavur publica

La lavur publica as cumpuona dad inscunters cun personas indigenas chi s'interessan pel rumantsch e cun glieud e scoulas da la Bassa chi demuossan üna gronda simpatia per nossa lingua. Ün inscunter da taimpra tuot speciala ha gnü lö giò'l Vnuost in occasiun da la preschantaziun dal film: «Auf den Spuren des Rätoromanischen im Vinschgau». Üna buna collavuraziun cun la pressa e'ls mez da massa electronics es statta indispensabla pel success da tuot ils arrandschamaints da giubileum. Per las paginas rumantschas i'l EVIVA ed i'l ALLEGRA esa stat da chattar üna nouva soluziun. A la Conferenza generala ladina (CGL) vaina pudü güdar specialmaing pro dumondas dal center didactic sün internet. Plünavant es eir la preschentscha a sairadas culturalas importanta per nossa lavur.

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Annemieke Buob, La Punt Chamues-ch
<i>Vicepresident</i>	Riet Ganzoni, Samedan
<i>Cassier</i>	Fadri Häfner, Guarda
<i>Actuara</i>	Mengia Mathis, S-chanf
<i>Assessura</i>	Marta Lemm Peter, Bever
<i>Redacziun dal Chalender Ladin</i>	Gion Peider Mischol, Zernez Toni Kaiser, Cuir
<i>Redacziun dal Dun da Nadal</i>	Natalia Lehner-Schwiter, Scuol Antonella Stecher-Castellani, Ftan
<i>Chesin Manella 7505 Schlarigna</i>	Ursula Willy Gion Peider Mischol

5.4. Renania

La restructuraziun da la LR e sias uniuns affiliadas

Dapi l'onn 2000 sa fatschenta la LR cun sias structuradas. Quellas èn creschidas durant radund 100 onns sco ina planta. Ord ina ragisch è creschì in bist ed ord quel roma e frastgas. Adina dapli vegn vitiers ed adina pli pauc surveisavel vegn il manaschi. Igl è uras da far remadura sch'ins vules anc salvar ina tscherta survista e betg impunder tut las resursas finanzialas en birocrazia ed administraziun. Per quest intent ha la suprastanza da la LR installà ina grupp da lavur ch'aveva da sa fatschentar cun in'analisi interna, numnada ANINT. Sco consequenza logica è alura succedida l'analisi externa ANINT plus. Quella aveva dad analisar las uniuns affiliadas da la LR e tschertgar soluziuns pli effizientas per la collavuraziun tranter la mamma e sias figlias.

Restructuraziun è in pled da moda. Tut vegn restructurà e quai betg senza consequenzas. Savens vegnan las finanzas numnadas; igl ha num spargnar e quai va il pli tgunsch sur il personal. Relaschar glied è dentant betg l'intent da la LR, spargnar è tuttina era qua in tema actual.

Activitads da la suprastanza

La surpastanza da la Renania è sa scuntrada l'onn 2004 a 10 sesidas da surpastanza ed a trais sesidas ensemen cun la Romania. Sper dumondas da la restructuraziun, ha la suprastanza tractà dumondas da sustegniment. Quellas han ins decidì da tractandar be pli duas giadas l'onn, il matg ed il november. Plinavant hai dà dumondas da redacziun tar La Punt, dumondas dad ediziuns e dad infrastruttura. Ensemen cun la Romania avain nus discutà davart l'ANINT plus e l'avegnir da las uniuns Renania e Romania: fusiunar, schliar e fundar novas uniuns u laschar il status quo.

Il matg avain nus gì la radunanza generala. Las preparativas da quella han sa chapescha era fatschentà la suprastanza. Igl era da sclerir il cura, il co ed il tge porscher als commembers?

Radunanza generala

La radunanza generala 2004 ha gì da tractar las fatschentas statutaricas senza elecziuns. Perquai avain nus prendì la chaschun dad envidar il nov parsura da la LR, Vincent Augustin. El ha referì davart la restructuraziun da la LR e las consequenzas logicas per las uniuns affiliadas. Deplorablain chattan mintg'onn pli paucs Renanians la via a la radunanza annuala. Sulettamain 30 persunas èn stadas preschentas e quellas n'han strusch fatg diever da la discussiun davart las novas structuradas da la Rumantschia e sias uniuns. È quai in'ensaina dal temp en general? U politisain nus «Rumantschuns» vairamain sper la basa ora, sco quai ch'ì vegn adina puspè

renfatschà? Quellas ed autras dumondas chaschunan magari notgs libras a quels che sa sentan responsabels per ils fatgs da linguatg e cultura rumantscha. Tuttina è la radunanza sa splegada en in clima empornaivel ed amicabel.

Suenter las fatschentas statutaricas ha la grupp da lavur cun Robert Buchli a la testa, preschentà il project per in cudeschet da vischnancas ch'els vuessan realisar per ils vitgs da la Surselva. Sco vitg da pilot è Luven sa declerà pront da realisar in tal cudeschet. Quel duai cuntegnair ina part locala sco era infurmaziuns regiunalas. Quellas èn alura medemas en tut ils cudeschets. L'intent da questa ediziun è dad infurmar tant ils indigens, quels che vegnan vitiers per abitar sco era ils giasts da vacanzas, davart l'istorgia, la cultura e las actualitads da noss vitgs. L'emprim cudeschet, pia quel da Luven, è cumpari curt avant Nadal. Cordial engraziamaint a la grupp da lavur per sia iniziativa e ses engaschament.

Suenter la radunanza ans essan nus radunads en la tenda da la MUMA, l'exposiziun da mastergnants da la Val Schons. Nus avain pudì admirar bler artisanadi indigen ed exponats moderns e suenter avain nus giudi ina buna tschaina en cumpagnia. La musica è stada magari dad auta, uschia che nus avain stuì far diever dal caricaturist per ans chapir.

ANINT plus

Sco gia menziunà en il davos rapport annual è la grupp da lavur ANINT plus sa fatschentada cun la restructuraziun da las uniuns en connex cun la LR. Quella grupp ha sco emprim rimnà las datas da las singulas uniuns cun in questiuari. Questas datas èn vegnidas evaluadas ed ils 5 da favrer 04 ha la presidenta da la grupp da lavur, Annaleta Semadeni, infurmà la suprastanza davart la lavur. La suprastanza da la Renania è unanimamain da l'avis che la Renania en sia furma dad oz n'è betg pli dumandada. Che la separaziun da Refurmads e Catolics en il medem territori saja antiquada e che nus stuessian urgentamain rimnar las forzas en ina uniun sursilvana ed ina dal Grischun central. Questa posiziun vegn inoltrada a la grupp da lavur ed era discutada cun la Romania. Quella va d'accord ed i vegn dad ussa davent betg pli discurrì dad ina fusiun da Romania e Renania, mabain, e quai era per motivs psicologics, dad ina schliaziun e nova fundaziun da las uniuns sco p. ex. LR Surselva, LR Grischun central e LR Engiadina.

La radunanza da delegads da la LR da l'atun a Trun decida cun gronda maiortad da realisar trais centers da cumpetenzza tenor il muster dal CCM a Laax, e quai en l'Engiadina, en il GR central ed en Surselva, nua ch'el exista e funcziunescha gia dapi 4 onns. Ussa èn pia las uniuns dumandadas da cuntinuar cun la restructuraziun. Quai vegn ad esser il pensum principal per l'onn vegnint.

Redacziuns

Cun las duas dunnas Gaby Degonda e Susi Bearth sco redacturas per La Casa Paterna en LQ avain nus fatg ina buna tscherna. Ellas èn domaduas

s'integradas fitg bain en il team da redacziun da LQ e rapportan cun schlantsch davart ils pli divers temas ch'eran enfin ussa plitost vegnids tractads da tschenderletga dals redactors masculins. Ils interess dad um e dunna n'èn betg ils medems e quai è era bun uschia. Gist perquai fai plashair ch'era temas da dunnas vegnan ina giada tractads en la pressa rumantscha, pertge che las dunnas e mammas èn pli e pli quellas che datan vinavant il linguatg e mantegnan qua tras el. Era èn las redacturas savens dad entupar en scolas ed uniuns da giuventetgna, nua ch'ellas tgiaran ils contacts directs cun ils giuvens cun rapportar da lur events u cun animar els da sa participar a concurrenzias da divers gener.

En Sutselva, pia la redacziun da La Punt, ha l'onn passà era cumenzà a moda positiva. Gion Risch Cantieni ha en il decurs da la primavaira pudì entschaiver a lavurar. El era dentant a l'entschatta anc lià al plaz da lavur a Cuira, perquai ch'el n'aveva nagin auto. Quai ha gì per consequenza che las reportaschas da la Val Schons vegnivan plitost a la curta ed el sa concentrava sin il territori enturn Domat e Cuira. Sa chapescha che quai ha bittà undas enten Schons. En pliras sasidas avain nus empruvà da schliar ils problems d'ina vart cun vegnir encunter al redactor e da l'autra vart dentant era da cuntentar ils lecturs da La Punt. Tscherts temps gartegi ussa betg mal, ma la purschida e l'actualitad da texts en sutsilvan n'è anc adina betg propri cuntentaivla.

Ediziuns

Tant il «Calender per mintga gi» sco era «La Tschuetta» èn cumparids sco adina en in bel vestgì e per cumplaina cuntentientscha dals lecturs giuvens e vegls. Tuttina ha la suprastanza da la Renania stuì tractandar e metter en dumonda quellas duas ediziuns da tradiziun. Quai absolutamain betg pervi da la qualitat u l'actualitad, mabain pervia da las finanzas. Mintg'onn porta la Renania in daivet da radund 30 000.– fr. per questas duas ediziuns. Quai èn fitg blers daners sch'ins sa, che las contribuziuns dal stadi sa sminueschan mintg'onn ed ils custs s'augmentan al medem mument. En lungas discussiuns essan nus vegnids a la conclusiun che la visiun dad in Chalender rumantsch per tut ils Rumantschs fiss bain l'ideal. Ma vegniss quel cumprà e legì? Fiss el acceptà tar tut ils Rumantschs? En qual linguatg stuvev el esser redigì? En tut ils idioms u en rg u forsa schizunt en tuts? Pia rg sco sisavel idioms? Nus n'avain betg anc chattà l'ov da Columbus, ma tgi che chatta el, duai far il bain e sa metter en contact cun la suprastanza da la Renania u da la LR.

Deplorablamain hai jau curt avant Nadal survegnì las abdicaziuns da las redacturas sursilvanas da la Tschuetta e pauc pli tard era anc quella dal redactor per la Sutselva. Els trais avevan sviluppà quella revista per giuvenils ad in med d'instrucziun exemplaric per nossas scolas primaras sco era ad ina lectura per passatemp e divertiment. Ad Annette Decurtins e Sabina Caduff sco era ad Adrian Cantieni, engraziel jau da cor per la gron-

diusa lavur ch'els han prestà e jau sper ch'els s'engaschian vinavant per noss linguatg.

Engraziament

Mes engraziament va a tut quels che s'engaschan en ina furma u l'otra per noss linguatg e nossa cultura rumantscha, saja quai en famiglia, sco gia menziunà en las mammas quellas che pon muventar il pli bler cun dar vinavant il linguatg a lur uffants, saja quai en il vitg cun integrar quels che vegnan vitiers per star tar nus u era quels che s'engaschan en suprastanzas e cumissiuns e ston savens pajar per decisiuns betg adina fitg popularas.

Jau giavisch a tut quels ch'els tegnian la dira e sper fermamain che las novas structuradas da la LR laschian lavurar pli effizientamain e ch'ellas gidian d'avischinar ils Rumantschs da tut las valladas in a l'auter per ch'i dettia cun il temp ina Rumantschia cun in linguatg da scrittira ed ina identitad e schientscha rumantscha.

La presidenta: Vreni Caprez-Spreiter

Rapport da la collavuratura a dal collavuratur regional

L'onn 2004 han la collavuratura regionala ed il collavuratur regional sa fatschentà intensivamain cun la dumonda da la restructuraziun da la Lia rumantscha e sias uniuns affiliadas. La radunanza dal delegads e da las delegadas da la LR ha apruvà la proposta da la suprastanza da fundar mintgamai in center regional en Engiadina, en Surselva ed en il Grischun Central. En il Grischun Central sa profilescha pli e pli l'avischinaziun da Surmir e Sutselva. Quella avischinaziun vegn en la fasa da realisaziun anc a dar blera lavur, dentant era a porscher bleras schanzas.

Sco visiun dal futur pudess l'entir Grischun Central sa preschentar sco regiun bilingua. Ensemen survignan il Sutsilvan ed il Sursilvan dapli paisa en la regiun. Sche coordinà bain, pudess il rumantsch daventar cumpart integrala da questa regiun.

Il center Grischun Central spetga pia ina massa lavur. Nus ans allegrain da prender a maun questa sfida.

Sutvart suonda ina curta survista da las activitads las pli impurtantas dal PILC-LR durant l'onn 2004. Sa chapescha che la maioritad da las lavurs na cumenza betg a l'entschatta da l'onn chalendar e ch'ellas n'èn era betg terminadas cun la finiziun da l'onn. Pia han tsherts projects gia cumenzà l'onn 2003 ed auters vegnan pir terminads l'onn che vegn.

Ediziuns

Scola:

- Il project dals cudeschs da lungatg en ils idioms cuntinuescha. La primavaira 2004 è cumpari il cudesch «Lungatg4» cun fegls da lavur en sutsilvan. Dapi l'atun 2004 è «Lungatg5» en elavuraziun, che vegn a cumparair la primavaira 2005. Il Pilc fa il lectorat dal material che Lea Mani translatescha dal puter en sutsilvan.
- Durant las duas lecziuns da rumantsch emnilas lavuran ils scolasts dals stgalims bass da Ziràn ed Andeer cun il med d'instrucziun «Inscunters». Dentant che ils meds a scrit èn pli u main cumplets, mancan anc differents discs cumpacts. Ils 2004 avain nus registrà ils texts da «Sen vieadi 3».

Lectura per uffants:

- «Mareia Muntaneala» e «Cura e'gl finalmeing Nadal» èn ils dus cudeschs per uffants che il PILC ha realisà ils 2004 en collavuraziun cun Reto Capeder (URS).
- Per porscher lectura als scolars vain nus preparà trais carnets OSL che vegnan a cumparair la primavaira 05, numnadamain «Ils cas da Cummissari Frederik», «Tecel a Tap» ed «Igl autpilot».
- Per uffants dal stgalim da mez da la scola primara ha la studenta Madlaina Semadeni translata texts dal cudesch «Verflixt verzaubert» che vegnan a cumparair la stad 2005.

Meds auditivos:

- En collavuraziun cun RTR e cun Rita Limacher da Turitg avain nus registrà e produci duas parolas dals frars Grimm en furma auditiva. Il dc è cumpari la primavaira 04 ed ha sa vendì fitg bain.

Curs da rumantsch

Ils 2004 avain nus realisà 3 curs cuntinuant e 2 curs intensivs da stad.

- I sa mussa adina puspe che bler(a)s principiant(a)s entschaivan cun grond entusiassem lur emprim curs. Cura ch'els realiseschan che per emprender rumantsch vuli bler temp ed energia, ed oravant tut cura ch'els fan l'experiencescha ch'els na chattan strusch insatgi che discurre rumantsch cun els, perda ina gronda part l'interess. Uschia èsi grev da realisar in curs da continuaziun.
- Pli simpel èsi cun ils avanzads. Els èn pler regla pli fidaivels e frequentan in curs suenter l'auter.
- Era ils 2004 ha l'emna da stad cun ils curs intensivs da sutsilvan già in bel success. Nus vain pudì porscher dus curs a Vargistagn, in per entschaviders ed in per avanzads. In problem che sa mussa adina puspe in ina regiun pitschna, è quel dals divers nivels ch'ins ha da metter «sut in tetg». Gist tar ils avanzads sa dat alura la situaziun ch'els ins èn surdumandads, dentant ch'els auters pudessan luvrar sin in livel pli ault.

Translaziuns per auters:

- Marina Schaller ha tranlsatà en rumantsch las homepages da las vischnancas da Maton e Casti-Vargistagn. Plinavant ha ella mess en rumantsch la broschura e tut las indicaziuns stablas da l'exposiziun dal nov Center da Capricorns a Vargistagn.
- Cun quai che Madlaina Semadeni e Marina Schaller han lavurà da stad en il PILC-LR, è il biro stà occupa era durant las vacanzas dals dus collavuratur.

Collavuraziun cun uniuns da cultura localas

Ravugl rumàntsch:

Il Ravugl rumàntsch d'Andeer vul sa slargiar sin l'entira Val Schons. Il PILC-LR ha gidà d'organisar differentas occurrenz culturalas e da promoziun.

Cuminànza Culturala Val Schons:

La collavuraziun da CCVS e PILC-LR è buna. La CCVS sa participescha finzialmain a divers projects dal PILC, il PILC è adina preschent cun inA represchentantA a las sedutas da la CCVS.

Kulturraum Viamala

Il Kulturraum Viamala è pront da risguardar meglier il linguatg rumantsch en sia lavur.

Collavuraziun cun la corporaziun da vischnancas (RegioViamala)

- La RegioViamala ed il PILC collavuran en different projects.
- Promoziun dal Center da Capricorns.
- Portal per purschidas furmativas e culturalas (bildung & cultura)
- ViaSpluga (tavlas historicas trilinguas)

Collavuraziun cun las instanzas politicas

Surtut en il sector scola succedan en il moment bleras midadas. Il PILC è preschent en las gruppas da lavur dal circol Val Schons pertutgant quest tema.

Betga dal tutfatg cuntentaivels èn ils resultats en il sector da las signalisaziuns sin via. Malgrà il fatg che las novas signalisaziuns en Val Schons èn uss per part gronda part bilinguas, nun èsi gartegià da persvader las autoritads da la Val Schons e da Tumleastga da far biling las signalisaziuns lung la via naziunala.

Engraziament

Nus vulessan engraziar a tuts che ans han sustegnì en nossa lavur a favur dal rumantsch.

*Andrea L. Rassel, collavuratur regiunal
Barbara Riedhauser, collavuratura regiunala*

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Vreni Caprez-Spreiter
<i>Viceparsura</i>	Johann Clopath
<i>Actuar</i>	Peter Janki
<i>Cassier</i>	Hanspeter Meiler
<i>AssessurAs</i>	Anita Clopath Christ Casper Dolf Barbara Riedhauser
<i>SuppleantAs</i>	Carl Caflisch Leni Fontana Paul Frigg Magnasch Michael
<i>RevisurAs</i>	Margreta Cadonau-Candrian Martin Cantieni
<i>Delegads LR</i>	suprastant(a)s + suppleant(a)s

RedacturAs:

<i>Casa Paterna/La Punt:</i>	Augustin Beeli Gion Risch Cantieni
<i>Calender per mintga gi:</i>	Paul Michael Manfred Veraguth
<i>La Tschuetta:</i>	Augustin Manetsch Sabina Caduff Annette Decurtins Christ Casper Dolf

5.5. Uniun rumantscha da Surmeir

Radunanza generala

Tenor tradiziun vign la radunanza generala salvada altermond an Val Alvra e Surses. Uscheia ò la 82. radunanza generala gia li igls 18-06-2003 agl Hotel Flex a Sur. 30 commemoras e commembers on do suatientscha all'invitaziun. Tranter igls giasts è er sto Jost Fallet, president dalla Leia rumantscha. El, tgi ò banduno la suprastanza dalla LR sen la fegn digl 2003, ò angraztgea an sies pled da cumgio all'URS per l'ampernevla collaboraziun durant igls davos onns. Er alla represchentanta dall'URS ainten la suprastanza dalla LR, Rina Steier, tgi ò mademaintg banduno la suprastanza dalla LR sen la fegn digl 2003, ò el angraztgea per igl sies angaschamaint exemplaric. Dasper igls affars statutarics, ò la nominaziun dalla nova represchentanza ainten la suprastanza dalla LR procuro per tensiun. An en combat electoral ò Luzia Plaz-Sonder, Savognin, decidia la lotga cun Romano Plaz, Savognin, an sia favour. Er ò la radunanza generala pudia piglier cunaschientscha digl interess da Vincent Augustin, Coira / Mon pigl presidi dalla LR. Cun la sia persunga vess Surmeir puspe siva da Toni Cantieni, Lai, eneda l'onour d'occupar igl presidi dalla LR. Per ena nominaziun era igl taimp pero betg anc madeir, causa digl procedere d'evaluziun tar l'Uniun digls Grischs.

Suprastanza

Durant igl davos onn da gestiun è la suprastanza sa radunada per 7 sedutas. Dasper las incumbensas statutaricas è la suprastanza s'occupada oravantot da:

a) ANINT+ / refurma dallas structurass

La Leia rumantscha vot piglier sot la marella las sias structurass. A madem taimp duess er neir examinada la funcziun e l'incumbensa dallas uniuns affiliadas pigl futur. Per chel scopo è neida installada ena gruppa da labour. Per l'URS sesa Ursus Baltermia, Salouf, ainten la cumischung. Scu puncts impurtants an sia posiziun per mangs dalla gruppa da labour fò la suprastanza menziun suandonta;

- avischinaziun alla RENANIA;
ev. fundaziun d'ena nova uniun «Grischun central»
installaziun d'en center regional communabel
- rinforzamaint digl post dalla LR ainten la regiun;
daple resursas umanas e finanzialas, professunalisaziun
- revitalisaziun la schientscha/basa rumantscha
- coordinaziun d'ediziuns e sustigns

La dieta communabla dallas suprastanzas digls 03-04-04 a Savognin, ò decida da cuntinuar cun la restructuraziun. La suprastanza dalla LR ò l'incumbensa da concretisar igls postulats;

- installar quatter centers regiunals (Surselva / Nagiadegna, Barvogn e Val Müstair / Grischun central / diaspora).
- Orizzontalisar l'operativa da la LR
- Refurma dalla represchentanza ainten la suprastanza
- schliier se igl cunsegl dalla LR
- democratisar la radunanza da delegos dalla LR

b) Presidi Leia rumantscha

L'Uniun digls Grischs ò decida da desister d'ena nominaziun d'en(a) candidat(a) or dallas atgnas retschas. Tant daple benevaintan els ena candidatura da Vincent Augustin. Per concretisar ena candidatura giaveischa tal pero igl discurs cun l'URS. Siva d'en inscunter a caschung d'ena seduta da suprastanza signalisescha la suprastanza dall'URS cleramaintg igl giaveisch per ena candidatura da Vincent Augustin.

c) Rumantsch grischun an scola

La decisiun digl parlamaint cantunal d'edeir a parteir digl 2005 meds d'instrucziun angal ple an rumantsch grischun, ò caschuno ena onda d'emoziuns. Pero pitost ainten las otras regiuns rumantschas, pi pac tar nous. La suprastanza dall'URS ò er tematiso repeteidamaintg la dumonda. Essend tg'igl project è nia valeto antras ena retschertga dalla conferenza da scolasts digl Grischun central vagn nous desistia d'ena infurmaziun da nossa vart. En forum d'infurmaziun è pero nia avert ainten la Pagina da Surmeir. Cun tensiun spitgagn nous pero igl concept digl departamaint cantunal tgì vess da concretisar igl procedere d'introducziun.

d) Vocabulari sen dc

Siva da differentas tractativas cugl cantun e discussiuns pertutgont la realisaziun digl vocabulari da Surmeir sen dc, savainsa az preschentar oz la versiun digl vocabulari sen dc. Igl domber è nia limito uscheia, tg'igl è pussebel d'amplifitgier igl vocabulari cun novs tgavazzigns, uscheia tg'el è adegna actual. La dumonda da metter igl vocabulari sen internet stat igl mument tar la LR.

e) Recrutaziun dallas caricas dall'URS pigl trienni 2004–2007

Sen la fegn dalla perioda d'uffezi actuala on sper igl parsoura er anc ulteriours incaricos inoltro lour demissiun. Igl passo ò musso tg'igl è ordvart grev da gudagner persungas per las caricas vacantas. Uscheia ò la suprastanza decida ena maseira betg usitada. Cun en inserat ainten la Pagina da Surmeir vignan tschartgedas persungas interessadas. Igl resung niro er ad esser en ferm mossaveia per la refurma instradada.

Ediziuns

a) Pagina da Surmeir

La premaveira 2003 èn igls editours dallas treis gasettas regiunalas Pagina da Surmeir, Novitats e Pöschtl sa radunos cun represchentants dalla Corporaziun regionala Grischun central e dalla stampareia Südostschweiz cun la fegnameira da redutgier igl quantum digl «Figl uffizial Grischun central». Ainten chel cumparan mengia savens tgossas da character betg uffizial. Er dattigl mengia bleras repetiziuns e tgossas tg'ins pudess publitgier eneda per ples cumegns ansemen. Chegl gravegia finanzialmaintg las gasettas. Ainten las tractativas ègl sa musso tgi ena reducziun digl quantum n'è betg simpla, cunche gl tg'igls cumegns èn gio autonoms da publitgier.

Antschatta avregl 2003; midada digl palpieri tar la PdS. Igl palpieri vigl era pi fegn e caschunava regularmaintg difficultads tar las maschinas da stampa. Igl nov palpieri ò gido d'eleminar las difficultads tecnicas ed ò er en effect positiv sen la qualitat dalla fotografias, essend tgi el è pi cler.

Cun l'antschatta da zarcladour 2003 survign la Pagina da Surmeir en nov concept grafic. Ins bandunga la calour blava per igl tgea e dat preferientscha agl oransch.

Eneda agl meis dattigl ena ediziun cun quatter paginas an calour. Igl preventiv lubescha chegl igl mument. Pinavant dattigl er midadas tar la scrittgira. An general vign igl nov concept grafic benevento digls lectours.

An ena seduta igl avost, cun represchentants digl «Sling» e dalla LR, è nia reglo da nov la repartiziun digls daners tg'igl cantun metta an disposiziun allas gasettas rumantschas per lavours da translaziun. Anfignen ossa savevan igls editours dallas gasettas rumantschas angal far adiever da chels daners an furma da translaziuns fatgas antras la LR. La Pagina da Surmeir so betg far adiever da chels daners, avend la LR nigns translators per igl surmiran. Translaziuns fatgas antras la redacziun vignan indemnisadas cun igls mussamaints correspondents, pero max, 4800.– fr ad onn, regressiv sen igl 1. da schaner 2003.

Igls davos onns è sto da constatar ena sminuaziun generala digl volumen d'inserats ainten las gasettas. Er la PdS è pertutgeida. La redacziun ò fatg ena acziun per migliurar la situaziun ed ò tarmess a tottas interpresas, alla gastronomia ed allas uniuns da Surmeir ena brev cun la supplica da risguardar la PdS per inserats. Igl resung na cuntainta betg digl tottafatg. Igl origen saro bagn la situaziun economica actuala.

Igl domber digls abunents è ple u manc constant sur ples onns. Ensatge tgi sa fò santeir veaple è, tg'igl domber digls abunents giu la Bassa sa smiunescha. Igl muteiv è tgi la sagonda generaziun da tals tg'èn emigros igls onns 50 anfignen 60 so angal per part rumantsch, la terza an blers cass ansonna betg. La situaziun economica ò sfurzo igls davos onns blers giovens Rumantschs dad eir alla Bassa. Da contanscher chels scu novs abunents sto esser ena fegnameira digl futur.

b) Sulom surmiran

Per la 13. ediziun digl Sulom surmiran ò Francestg Schmid, Riom, surpiglia la responsabladad. Ansemen cun dr. Erica Lozza Pasquier e Reto Capeder ò el deditgia l'ediziun 2004 agl tetel principal «Gleich».

Dasper las lavours digls noss valents scribents, ins pògl er sa delectar da differents texts digls noss giovens scribents tgi on scretg per igl «Curs da screiver» u per las concorrenzas «Plema d'aur» e «Pledpierla».

Fitg interessanta è er la noziun da dodesch persungas fascinontas or digl antier mond.

Sustigns

Adegna puspe vign l'URS dumandada per sustign finanzia per occurenzas, projects, ediziuns e.u.a. da tot gener. Durant igl davos onn vagn nous concedia a dumondas scu suonda;

■ Gasetta «Punts»	1000.–
■ «Las Vouschs dalla Gelgia»/giubileum 50 onns	500.–
■ Concert / «Chor La Cantata»	500.–
■ Giubileum 100 onns UdG	1500.–
■ Pass da vacanzas «Pro Juventute»	500.–
■ «Plema d'aur»	1000.–
■ GiuRu	.-
■ Cultura agl casti da Riom	3000.–

Angraztgamaint

Concludond agl rapport annual en cordial angraztg fitg. Per l'ampernevla collaboraziun an suprastanza maretan igl mies colleg(a)s en sincer paia dia. Mademamaintg angraztga alla redacziun dalla Pagina da Surmeir cun Peder Antona Baltermia alla testa e Gion Nutegn Stgier scu fido collaboratour pigl sies angaschamaint tgi n'è betg adegna simpel ed angraztgevel. Reto Capeder, collaboratour regional dalla Lia Rumantscha an Surmeir presta de cugl onn sainza sa stanclantar lavour da persvasiun. Ad el ed agls responsabels dalla LR admetta mies angraztg per sustign e collaboraziun. Alla fegn lessa pero er menziunar tots incaricos ainten las vischnancas surmiranas, tots voluntaris tgi s'angaschan an ena furma u l'otra pigl mantignamaint e per la promoziun digl rumantsch.

Igl president: Corsin Farrér

Rapport annual digl collaboratour regional 2003/2004

Igl grond tema digl 2003/04 è «fusiunar» cume gns, districts u schizont cantuns. Per igl rumantsch pon chellas fusiuns esser la freida mortala. I dependa numnadamaintg schi ena fusiun risguarda er la vart linguistica, u schi vign simplamaintg tratg pleumanc cunfegns geografics sainza risguard sen lungatg e cultura. Cò schea en grond prievel, tgi cume gns rumantschs vignan fusiunos cun cume gns tudestgs e tgi la dumonda linguistica gioia ansomma nigna rolla.

Nous discurrign adegna tgi seian bilings, chegl tgi constat er. Ma bilings stuessan esser er igls oters, per tgi la bilinguitad funcziuna. E gist cò schea igl grond problem. Far tot an tudestg, perchegl tg'igls Rumantschs son tudestg, è per me nigna bilinguitad. Pir cura tgi mintgign discorra igl sies lungatg e tgapescha l'oter lungatg, ins so discorrer d'ena bilinguitad viveida.

Sling – Sarvetsch linguistic

Igl sarvetsch linguistic procura translaziuns per cume gns, instituziuns, baselgia, uniuns ed organizaziuns, ma er per privats, ed è oz egna dallas pi grondas incumbensas. Igl taimp da lavour per translaziuns è s'augmento enormamaintg. Sot chel tetel passan er igls differents lectorats e las numerosas correcturas per tot las ediziuns, teaters e canzungs.

Meds d'instrucziun

Igl onn scadut è nia elaboro e stampo igl codesch da lungatg e da lavour per la 4. classa. Dasperas vignan er fatgas translaziuns ed adattaziuns da matematica, per la 3. anfignen 6. classa.

Dumondas da scola

Sur la conferenza rumantscha digl Grischun central è neida fatga ena retschertga pertutgont la posiziun dalla magistraglia an dumondas digl rumantsch grischun e l'introducziun da tal an scola. Igl resultat ins pò resumar per fitg positiv anvers igl nov lungatg da scritgira.

Curs da rumantsch

Durant igl onn on gia li a Casti e Savognin 8 curs da rumantsch cun 45 participants. Ultra da chels curs on li er igls curs da stad intensivs, organisos da Savognin turissem.

Scuntrada e furmaziun Surmeir (SFS) e Grischun central

Dasper igls curs da lungatg tgi vignan offerias, è nia organiso:

- En'excursiun an Val d'Err cun igl geolog indigen Hans Lozza da Murmarera;
- Igl 5. Curs da screiver a Riom;
- La preschentaziun digl Sulom;
- Cant avert Savognin /Alvagni;

Ediziuns e vendita da codeschs

Nous ans dagn fadeia da realisar mintg'onn litteratura nova per unfants e/u tenor pussebladad er per carschias. Agl futur nironsa ans concentrar er sen codeschs auditivs per unfants e carschias, codeschs tgi èn duman-dos adegna daple. Per saveir realisar tants dcs scu er codeschs auditivs ni-ronsa a collaborar stretgamaintg cugl radio rumantsch. Anc durant igl 2004 cumparan las sequentas ediziuns:

- «Maria Muntanela», da Xavière Devos, ansemen cun la Renania;
- «Cura ègl finalmaintg Nadal», da Antonie Schneider, ansemen cun la Renania
- «Calender 2005», an collaboraziun cun Savognin turissem.

Sot chella rubrica menziunescha gugent er la vendita da codeschs, cartas e dcs per passa 24000.– fr. ed angraztg a tot chels tgi vendan, compran e ligian las nossas ediziuns.

Acziuns spezialas

- Notg da rachints alla biblioteca populara a Savognin;
- Fiera da codeschs a Savognin, Lantsch, fier da Nadal Savognin;
- De da scolaziun per la magistraglia surmirana, viseta agl parc naziunal;
- Organisaziun SFS programs;
- Figls sgulonts per curs da rumantsch e conversaziun rumantscha;
- Acziun per codeschs da Nadal,
- Codeschs per la tgesa da vigls ad Alvagni;
- Nova preschentaziun aint igl guid turistic;
- Rumantschaziuns an prospects e giaveischs da Nadal;

Angraztgamaint

Igl motto pigl mantignamaint digl rumantsch so esser angal chel: «Discor- rer, discorrer ed anc eneda discorrer rumantsch!» Angraztg fitg a tots chels tgi sustignan e promovon igl lungatg an pled ed ovra.

Igl collaboratour regional: Reto Capeder

Suprastanza

<i>President</i>	Corsin Farrér, Stierva (fin matg 2004)
<i>Vicepresident</i>	Filip Dosch, Cunter (parsura a partir dal matg 2004)
<i>Actuar</i>	Sascha Janutin, Marmorera
<i>Cassier</i>	Martegn Caspar, Riom
<i>AssessurAs</i>	Zegna Dosch, Cunter Remi Capeder, Casti
<i>Delegà da la Meirana</i>	Sascha Janutin, Marmorera
<i>Revisurs da quint</i>	Bruno Wasescha, Savognin Gion Capeder, Casti
<i>Pagina da Surmeir</i>	Peder Antona Baltermia, Salouf
<i>Sulom surmiran</i>	Francestg Schmid, Riom Erika Lozza, Lucerna Reto Capeder, Savognin

5.6. Uniun per la Litteratura Rumantscha

L'onn 2004 stat sut l'ensaina da midadas e transfurmaziuns. La USR ha novs statuts ed in nov num: l'Uniun per la Litteratura Rumantscha (ULR).

Cun la midada dals statuts ha la USR terminà in process da restructuraziun che ha entschet cun la radunanza generala da l'onn 2001. Da lezzasuras è la suprastanza vegnida incumbensada da reponderar las structuras da la USR a moda fundamentala. En consequenza da questa decisiun è vegnì creà in secretariat. La suprastanza è vegnida diminuida sin trais persunas. L'administraziun è vegnida simplifitgada sin tut ils champs. Cun la midada dals statuts han las commembras ed ils commembers da la USR dà ina nova basa legala a las midadas ch'eran vegnidas introducidas per prova gia ils onns precedents.

Las midadas las pli impurtantas èn: la ULR è averta per tut las persunas che s'interessan per la litteratura rumantscha. Scripturas e scripturs vegnan era vinavant a mantegnair in status spezial en la ULR. La suprastanza sa cumpona be pli da trais commembers. Las funcziuns da secretariat e da las gruppas da lavur vegnan numnadas en ils statuts e definidas entras in reglament spezial.

Ils novs statuts èn vegnids approvads unanimamain da la radunanza generala dals 18 da mars 2004. La suprastanza da la LR ha medemamain approvà las midadas statutaricas e qua tras concludì il process da restructuraziun.

La suprastanza da la ULR sa cumpona a l'entschatta dal 2004 da Giovanni Netzer (president), Clo Duri Bezzola (assessor) e Fabiola Carigiet (assessura). Per motivs da sanadad ha Clo Duri Bezzola stui sa retrair da ses mandat. Sco successur en suprastanza è vegnì elegì Andrea L. Rassel. Pli navant èn stads activs per nossa uniun: Clo Duri Bezzola, Linard Bardill, Göri Klainguti, Giovanni Netzer e Gisula Tscherner sco delegad(a)s a la radunanza da delegadas e delegads da la LR, Aita Dermont, Gion Peder Thöni, Oscar Peer e Jon Nuotclà sco suppleant(a)s, Rico Tambornino e Linus Berther sco revisurs da quint. Benedetto Vigne ha tgirà la homepage. Ines Gartmann ha manà il secretariat da la ULR. A la fin da l'onn 2004 ha ella demissionà per motivs da sanadad. Nus engraziain ad ella per la stupenta lavur ch'ella ha prestà sco emprima secretaria da la USR / ULR. Göri Klainguti ha redigì la Litteratura 26 sut il tema «oulipo». La revista è cumparida durant ils Dis da Litteratura a Domat l'october 2004 ed ha gi in stupent resun.

L'onn 2004 ha la ULR pers in commember: Clo Duri Bezzola è mort suenter ina malsogna maligna. Sco president e supstant da la ULR, sco redactor da la Litteratura, sco commember dal cussegl da fundaziun da la

Pro Helvetia e per numerusas autras incaricas è el s'engaschè fermamain per la litteratura rumantscha.

La regenza dal chantun Grischun ha surdà ils 19 da november 2004 in premi da renconuschientscha ad Ursicin G. G. Derungs.

Ils 14avels Dis da litteratura han gì lieu dals 22 als 24 d'october 2004 ed èn vegnids organisads e realisads dal comité che sa cumpona da Guadench Dazzi, Mirta Nicolay, Anita Simeon e Claudio Spescha. Il biro sur place ha manà Linus Berther. Ils Dis da litteratura èn stads sut il motto «Tradir tradiziun. Raquintar istorgia. Laschar ch'i tuna. Quant è gia prestampà a l'ur dal fegl?» Ils Dis da Litteratura han persvadì en furma e concepziun ed han gì in grond resun en las medias.

La USR ha era durant il 2004 pudì sustegnair prelecziuns dad auturs ed auturas; era dal post da lectorar èsi vegnì fatg diever.

Il president: Giovanni Netzer

Suprastanza

<i>President e cassier</i>	Giovanni Netzer, Savognin
<i>AssessurAs</i>	Fabiola Carigiet, Berna
<i>Revisurs da quint</i>	Linus Berther, Rico Tambornino
<i>Redacziun «Litteratura»</i>	Göri Klainguti, Samedan

<i>Delegads</i>	Linard Bardill, Scharans
	Göri Klainguti, Samedan
	Giovanni Netzer, Savognin
	Gisula Tschärner, Veulden

<i>Suppleant(a)s</i>	Aita Dermont-Stupan, Laax
	Oscar Peer, Cuira
	Gion Peder Thöni, Riehen
	Jon Nuotclà, Cuira

5.7. Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

La Cuminanza Rumantscha Radio e Televisiun CRR ha duas funcziuns: Dad in maun è ella la represchentanza dal pievel rumantsch e sia cultura en la famiglia naziunala SRG SSR idée suisse. Da l'autra vart porta ella il bratsch operativ rumantsch (RTR) da l'instituziun naziunala da radio e televisiun. Scharnier tranter questas funcziuns da sut ensi e da surengiu furma il Cussegl regional e sia cumissiun, il Directori. Quests gremis han lur legitimaziun democratica da la radunanza generala CRR.

La CRR represchenta per las emissiuns rumantschas da radio e televisiun da la SRG SSR idée suisse la regiun linguistica rumantscha. Il territori da sia activitad cumpiglia il Grischun rumantsch e sia diaspora en l'ulteriura Svizra. Cun sia unitad d'interpresa Radio e Televisiun Rumantscha RTR procura la CRR per ils programs rumantschs da radio e da televisiun. Ella fa quai sin basa da la concessiun e dals statuts da la SRG SSR ed entaifer il rom da la politica d'interpresa dal concern naziunal. Cun 98 plazzas da lavur cumplainas, repartidas actualmain sin 128 persunas, furma RTR la pli gronda squadra en favur da la preschientscha, dal mantegniment e dal svilup dal rumantsch.

Il rapport dals organs CRR po sa referir sin il protocol da la **radunanza generala** dals 12 da zercladur 2004 a Cuir cun las elecziuns da tut ils organs e cun la surdada dal premi CRR al Chor mischedau Cantus Firmus da la Surselva ed a Gian Gilli, promotur e funcziunari principal dal Champiunadi mundial da skis 2003 a San Murezzan.

Il **Cussegl regional CRR** che cumpiglia 15 commembers è sa reuni l'onn da rapport a quatter sedutas plenaras, deditgadas a las tractandas statutaricas (quint, preventiv, rapports dal directur RTR). Ses pensum – ultra dad elecziuns e dal rapport da gestiun – èsi da tractar problems generals da l'interpresa e da sa cussegljar davart novs svilups. En quest senn ha il Cussegl sa laschè infurmar davart il nov center da medias RTR. La construcziun è vegnida cumenzada l'entschatta da l'onn, la primavaira è vegnì mess il crap da chantun e fin la fin da l'onn era la construcziun progredida fin al quart plaun. Il Cussegl ha era discutà il schlargiament dal Radio Rumantsch e las mesiras per augmentar la preschientscha rumantscha en la televisiun: Nov program da la TvR a partir dals 29 da mars 2005 cun in Telesguard da 10 minutas (empè da 6–8 minutas sco fin uss) e 6x l'emna, inclus la sonda. S'exprimì è il Cussegl er tar la midada dals temps d'emissiun da la TvR (Telesguard da las 17.45 empè da las 18.45 e da la nova distribuziun da las emissiuns rumantschas sin SFinfo. En l'ultima seduta

da l'onn ha il Cussegl sa laschè infurmar dal project en preparaziun per cuntanscher in agen chanal per la Televisiun Rumantscha.

Il **Directori CRR** sa cumpona da 5 persunas e ha facticamain la funcziun da cussegl d'administraziun per RTR. El ha salvà 5 sedutas, per regla er en preschientscha dal directur general Armin Walpen ch'è commember dal Directori. Il directur fa part tant a las sedutas dal Cussegl regiunal sco era a quellas dal Directori. Las incumbensas dal Directori èn da survegillar generalmain il manaschi da fatschenta da l'interpresa RTR, da dar las directivas necessarias, fixar il rom da l'organisaziun e preparar cun las diversas fatschentas las sedutas dals ulteriurs organs da la CRR. Concernent l'unitad d'interpresa RTR ha il Directori – dasper las obligaziuns da controllar la gestiun – surtut er l'incumbensa dad approvar la strategia e fixar e controllar las finamiras annualas da l'unitad e dal directur. Medemamain decida il Directori davart projects e svilups da l'interpresa. En quest senn ha el dilucidà il concept per in Radio Rumantsch da 24 uras ed approvà ils novs temps d'emissiun da la TvR sin SF DRS e SFInfo. El ha discutà e decidì d'integrar la produziun tecnica da la televisiun en atgna reschia da RTR. Quai succeda en la chasa nova ed includa er d'engaschar persunas da la tecnica da televisiun che vegnevan fin ussa messas a disposiziun da las firmas da produzioni d'ordaifer RTR.

En mintga seduta han il Cussegl ed il Directori era prendì enconuschientscha da las lavurs per la nova lescha da radio e televisiun LRTV ch'è vegnida discutada en il Cussegl naziunal ed en la cumissiun predeliberanta dal Cussegl dals chantuns. En quella lescha, artitel 26, è la preschientscha dal rumantsch vegnida precisada en cumparegliaziun cun la lescha vertenta. L'artitel sa cloma:

«Per la Svizra retoromantscha realisescha la SRG SSR almain in program da radio. Per il rest fixescha il Cussegl federal ils principals tenor ils quals èn da resguardar supplementarmain ils basegns da radio e televisiun da questa regiun linguistica.»

Artitel 34 fixescha la distribuziun dals programs en Svizra e fixescha ch'il Cussegl federal po medemamain decider da resguardar ils basegns specifics da la Rumantschia.

I vegn en l'avegnir ad esser il pensum da la CRR e da Radio e Televisiun Rumantscha da far ord quest artitel da la lescha il meglier per las medias electronicas rumantschas.

La CRR ha pudì schliar tuttas dumondas en cumplaina concordanza entaifer ses gremis e cun la direcziun da RTR.

Il president: Luregn Mathias Cavelty

Suprastanza

President

Vicepresident

Assessurs

Dr. Luregn Mathias Cavelty, Cuira / Schluein

Remo Godly, Cuira / Zernez

Duri Bezzola, Scuol (numnà dal Cussegl federal)

Martin Quinter, Mustér

Armin Walpen, directur general da la SSR

(ex officio)

5.8. Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

La restructuraziun da la Lia Rumantscha e la tschertga da novas furmas da collavuraziun tranter las uniuns afiliadas ha dà bler da discurrer en las regiuns. Era l'URB ha persequità las discussiuns ed è sa participada a quellas, surtut cura ch'ella era pertutgada directamain, sco tar la dumonda dal schlargiament da la radunanza da delegadas e delegads u l'abrogaziun dal cussegl. Las consequenzas da questas decisiuns fissan stadas che las uniuns surregionalas avessan gì anc damain influenza sin decisiuns.

Nus sperain che la confederaziun mettia bain spert a disposiziun novs meds finanziaals per che er nus Rumantschas e Rumantschs ordaifer il chantun possian realisar nossa lavur.

Radunanza annuala

Nossa radunanza annuala ha gì lieu quest onn danovamain a Lucerna e quai en ina localitad in pau speziala: L'URB è ida en praschun. L'ambient da quest restaurant era pelvair adattà per sa sfugar en la tematica dal referat da dr. Adolf Collenberg: «Co tenevan ils vegls Grischuns dertgira? Dertgiras e dertgiras nauschas ella veglia republica grischuna (16–18avel tsch.)»

Preschents eran ultra dad ina ventgina da commembers er ina rotscha da chantadurs dals chors virils da Zug e Lucerna. Els han embelli nossa radunanza cun lur chant.

Cun grond plaschair avain nus beneventà il president da la LR, Vincent Augustin. El ha infurmà davart ils proxims pass che la LR sto interperender.

Suenter in aperitiv cun discussiuns intensivass, avain nus gì il grond plaschair da taddlar il referat dad Adolf Collenberg. Cun sia eloquenza bain enconuschenta ha el pudì entusiasmar la radunanza e stimular l'appetit per il gentar ch'è suandà.

Ina visita guidata en las anteriuras localitads da la praschun ha concludì ina scuntrada interessanta .

Lavur en suprastanza

La suprastanza è sa reunida per quatter sesidas a Turitg u Lucerna. Durant questas sedutas è ella s'occupada da dumondas da la collavuraziun interna, da las novas estructuras da la LR e da las consequenzas che quellas pudessan avair per l'URB.

Ina part da la suprastanza ha exprimì a la radunanza annuala il giavisch da sa retrair. La tschertga da novas forzas è stada stentusa. Per garantir la cuntinuitad restan in pèr dad els anc en uffizi per in onn. Nus vegnin a preschentar novs candidats e novas candidatas.

Reuniun d'atun a Lucerna

La restructuraziun da la Lia Rumantscha è stada il tema per ina reuniun dals 20 da november a Lucerna. Bleras Rumantschas e blers Rumantschs han profità da l'ocasiun da discussiunar cun Gion A. Derungs, secretari da la LR, davart la restructuraziun ed era davart autras dumondas concernent il rumantsch.

Da la cumpagnia èn era stads Alexi Nay e Marcus Hobi. Els han sunà e chantà enfin la saira. Sco ch'i para ha la reuniun durà per ina part dals participants bravamain ditg, quai che demussa era che nus Rumantschas e Rumantschs vegnin ensemen surtut per giudair la cumpagnia.

Fegliet

Nossas quatter ediziuns han regularmain fatg attent ad occurrenzas musicalas, artisticas e litteraras rumantschas e da Rumantschs. L'ediziun dal zercladur ha preschentà ils pledaris, quella dal settember ils chalenders.

In cordial grazia fitg a tuts quels e quellas che han sustegnì noss'uniun, a la Lia Rumantscha, a noss commembers, ed a quels e quellas che s'engaschan per vita e cultura rumantscha en la Bassa.

La presidenta: Cilgia Vital

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Cilgia Vital, Goldach SG
<i>Vicepresident</i>	Cristian Kober, Stäfa ZH (-6/04)
<i>Secretariat</i>	Erica Vonmoos, Turitg ZH
<i>Cassiera</i>	Lidia Deuber-Casutt, Hünenberg ZG
<i>Actuar</i>	Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD, (vicepres. +7/04)
<i>Responsabel projects</i>	Romeo Sgier, Lucerna LU
<i>Revisurs da quint</i>	Adalgott Berther, Dallenwil NW Werner Holderegger, Wil SG
<i>Delegad(a)s</i>	Cilgia Vital, Goldach SG Cristian Kober, Stäfa ZH, (-6/04) Erica Vonmoos, Turitg ZH Romeo Sgier, Lucerna LU Lidia Deuber-Casutt, Hünenberg ZG, (+7/04)
<i>Suppleants</i>	Not Janett, Gärtlistrasse 3, 9470 Buchs SG Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD vacant

5.9. Giuventetgna Rumantscha

The logo for GiuRu, featuring the text "GiuRu" in a white, rounded, sans-serif font inside a white speech bubble shape, which is set against a black rectangular background.

L'onn 2004 ha cumenzà propi bain per la GiuRu. Ils 31 da schaner ha gi lieu la radunanza generala da la GiuRu a Donat. Displaschaivlamain era noss suprastant Martin Cantieni gia partì per l'America dal Sid e n'ha uschia betg pudì esser da la partida. Per la paja èn blers commembers da la GiuRu vegnids en Val Schons. Uschè blers n'ha la GiuRu anc mai gì ad ina radunanza. 26 personas eran preschentadas, e quai da tut ils chantuns da la terra rumantscha. Suenter la radunanza e la tschaina hai dà in bel concert da la grupp rumantscha Tartaruga.

A l'entschatta dal 2004 ha la suprastanza da la GiuRu lantschà in'acziun per mobilisar ils commembers da daventar pli activs e da participar a l'uschenumnada «rait da contact» ch'avess furmà in ulteriur circul da giuivens engaschads en las regiuns. Displaschaivlamain n'hai dà naginas reacziuns sin quest appel. Abstrahà da quai ha la communicaziun funcziunà fitg bain l'onn 2004. Cun e-mails regulars èn ils commembers vegnids infurmads da quai ch'è curri e passà tar la GiuRu. Sur internet èn divers giuivens e giuvnas s'annunziads per daventar commember da la GiuRu. Uschia dumbra la GiuRu ussa circa 120 commembers.

L'avrigl è ina delegaziun da 4 personas stada al seminari da Pasca a Christianslyst en Germania. Organisà il seminari ha la minoritad dals Danais en Germania (Schleswig-Holstein). Il titel dal seminari: «Ina reflexiun». A quest grond inscunter da minoritads dal 2004 han ins pudì guardar enavos sin 20 onns GCEE (Gjuventetgna da Cuminanzas Etnicas Europeas). Cler che nus avain là era festivà quest giubileum.

Gia l'avrigl e lura il matg e zercladur han in pèr activs da la GiuRu lavurà per nossa produziun da festa da 100 onns Uniun dals Grischs a Puntraschigna. L'idea era dad ina giada betg tematisar il rumantsch e la Rumantschia, ma da far ina giada insatge tut auter. Insatge che na sto betg per forza far senn. Perquai avain nus tschernì il tema «Pomfriz» ed avain durant in di filmà tut quai che ha da far cun «Pomfriz». Il material da film da las differentas gruppas ch'èn stadas en gir in di a Cuir avain nus taglià ensemen e fatg ordlonder in pitschen film. Quel avain nus mussà a Puntraschigna, accumpagnà da differents texts. Era quels texts avevan il tema «Pomfriz.» Il resun sin nossa produziun n'è betg stà tant bun, ma cun quai avain nus fatg quint e mess las «reclamaziuns» gia en il titel da nossa produziun: «Reclamaziuns pervi dals pomfriz da 15.80.–».

L'onn da la GiuRu ha suenter quest exercizi experimental cuntinuà cun ina visita en Frantscha. Ina part da la suprastanza da la GiuRu è viagiada il fanadur en Occitanie (Frantscha dal Sid) ad in Festival occitan. A l'ur da quel ha era gì lieu, plitost a moda spontana, in pitschen inscunter da minoritads. Da la partida èn stads ina delegaziun sorba, dus Bascs, dus Ca-

talans ed il «cussegl da giuventetgna occitan» – il pendant da la GiuRu tar la minoritad dals Occitans. Per la GiuRu è quai stà in barat extraordinari perquai che cunzunt il linguatg da las differentas minoritads, l'occitan ed il catalan è sumegliant al rumantsch. Nus avain dentant era scuvert differenzas ed avain discutà animadamain davart quellas. A nus è cunzunt dà en egl, che nus sco giuvens rumantschs e giuvnas rumantschas essanbler pli conscients da sasez che per exempel ils giuvens occitans. En cumparegliaziun cun els na vesain nus autras linguas, u la bilinguitad in summa, betgsco privel per nossa lingua materna.

Suenter l'Occitanie essan nus puspè stads preschents la stad en nossa patria, numnadamain al 25avel Open Air Val Lumnezia. Ensemen cun las Punts e la Romania da giuventetgna avain nus gè in stan.

Las activitads da la GiuRu han suenter ina lunga pausa da stad e lavurs da preparaziun per ils projects dal 2005 cuntinuà il november. Il november è ina delegaziun da trais persunas stada al seminari d'atun da la GCEE a Trieste en l'Italia. Là viva ina minoritad slovena, che ha organisà il seminari. Ils quatter dis dal seminari èn stads ina schanza d'emprender d'enconuscher e dad intensivar ils contacts cun quella e bleras autras minoritads. Il seminari a Trieste è dentant era stà ina buna chaschun per guardar co che la «Mosp», l'organisaziun giuvna da la minoritad slovena ha organisà il seminari. Il proxim seminari organisescha numnadamain la GiuRu, che lavura gia intensivamain vi da las preparaziuns.

Medemamain il november ha gè lieu la festa da 10 onns Punts. Quella ha cumenzà cun ina retrospectiva sin ils davos diesch onns, però era cun ina discussiun davart il preschent, davart la situaziun da la GiuRu e da las Punts, gist en vista a las midadas da la Lia Rumantscha. Al podium eran Werner Carigiet, sco emprim charedactur da las Punts, Fadrina Hofmann, sco actuala charedactura, Vincent Augustin, il president da la Lia Rumantscha e Chatrina Josty, la presidenta da la GiuRu. A la discussiun animada è suandada ina gronda festa cun concerts da diversas gruppas rumantschas ed in public da tut las valladas rumantschas.

A la festa da las Punts ha la GiuRu era pudì preschentar ina nova publicaziun. Il comic «Il stgazi da la delfina» che la GiuRu ha gidà a financiar, cumparida curt avant.

Sco mintg'onn ha la GiuRu fatg divers sustegn finanzials l'onn 2004. Ella ha sustegnì tranter auter projects da dc's, in teater, Radio Gonda, Movie Encarden ed auter.

A tut ils commembers e las commembras fidaivlas da la GiuRu ed a tut quels e quellas che han sustegnì la GiuRu l'onn 2004 engraziain nus cordialmain!

La presidenta: Chatrina Josty

10 onns PUNTS

«Qua è ella pia ...» era stà il titel da l'editorial dal numer 0 da PUNTS la fin avrigl 1994. Qua è ella anc adina – dastga la gasetta giuvna trair la bilantscha 2004 suenter diesch onns e 125 ediziuns gasetta giuvna.

En l'onn da gestiun dal november 2003 enfin october 2004 – l'onn da giubileum – è «continuitad» stà in pled da clav. En il center da quest onn èn stadas l'edizium da giubileum il matg 2004 (nr. 120) e la festa da 10 onns PUNTS (che ha gù lieu ils 13 da november 2004 e che tutga per quest motiv gia tar il proxim onn da gestiun).

E finalmain n'ha PUNTS betg scrit cifras cotschnas!

Las ediziuns

Il team da la gasetta giuvna ha producì 12 ediziuns en quest onn da gestiun. Ils 12 puntissimos en successiun cronologica dal numer 114 al 125 èn stads: Road Magazine, Gaga, Senza cunfins, Novas vias, 1 secunda, Dunnas, Giubileum 10 onns PUNTS, OK, Maschinas, Mobilisaziun, Jugo e Felix.

A l'entschatta da 2004 èsi vegnì decis da producir per onn nov ediziuns sco usità e mintga onn trais ediziuns specialas che na ston betg exnum avair la furma da gasetta. Ediziuns specialas èn stadas: Dunnas e Mobilisaziun.

L'edizium da giubileum cun 32 paginas è cumparida en edizium gronda da 6500 exemplars ed è ida cun La Quotidiana en las chasadas.

Il dumber da paginas da las ediziuns ha varià segund dumber da texts e fotografias tranter 16 e 20 paginas.

Tar il cuntegn èsi da remartgar ch'igl è reussì dad etablir ina continuitad entras rubricas fixas che turnan en mintga numer. Sper l'editorial, la tavola da cuntegn, la schibetta dal mais, il container e l'engiavineria tutgan danovamain quartiers la Samantha, la moto, la tuppa schnorra, la caricatura e la seria mensila da fotografias. En cumparegliaziun cun l'onn passà hai dà pli bleras fotografias en PUNTS.

Il layout

Suenter diesch onns ha PUNTS creà in layout fix sco anc mai per ils nov numers normals. Respunsabla per quest layout è stada Theres Jörger. Questa lavur, per la quala ella ha gù sustegn da Remo Arpagaus, è stada sia ultima lavur per la gasetta giuvna suenter esser stada engaschada blers onns per PUNTS. Dapi il schaner 2004 (nr. 116) èn il frontispezi e l'ultima pagina da quest nov layout abstrahà da la fotografia e la schelta da segns per mintga numer fixs. Per ils texts datti in cler raster, scartiras fixas per titels, leads, dentertitels, text e legendas e la scartira tar ils nov numers normals

e mintga giada nair. Il layout è fitg surveaivel e corrispunda uschia cumplainamain al giavisch dad ina buna legibladad dals texts. Tuttina resti per ils layoutist spazis per metter accents en mintga numer cun la grafica.

Sco equilibrer tar questas nov ediziuns segund raster datti ils trais numers specials mintga onn. Tar quels è il layout liber – l’idea è ch’il team da layout porta las ideas per questas ediziuns.

Tar il team da layout tutgan Remo Caminada, Donat Caduff, Martin Cantieni e Roman Schmid.

Persunal

Sper las midadas en il team da layout hai anc dà duas midadas: Rafael Müller ha bandunà la charedacziun. El scriva dentant vinavant sia rubrica La moto. Plinavant ha Maurus Blumenthal remplazzà il secretari Curdin Fliri ed ha investà bler energia per la gasetta giuvna. Il team fix da la redacziun sa cumpona da Rafael Camenisch e Fadrina Hofmann (charedacziun), Mevina Feuerstein (redactura Engiadina), Gianna Sonder (Surmeir) ed Ursin Lutz (Surselva.). Respunsabels per las rubricas èn: Marc Bundi (seria da fotografias), Arno Camenisch (tuppa schnorra), Patrick Capaul per il Radio Rumantsch (schibetta dal mais), Roman Schmid (caricatura) e la Samantha (...).

Homepage

La pagina dad internet www.punts.ch na cuntentescha betg daltut – ubain ch’il chat rumantsch ha gù in temp in vair success. Actualmain vegn la pagina actualisada. In’invista pon ins avair sut www.punts.ch/beta – la nova pagina empermetta da daventar in uschènumnà hammer.

Finanzas ed abunents

Cun expensas da da 74’952.85 francs ed entradas da 75’933.50 francs serra il quint da PUNTS cun in plus da 980.65 francs. Anc l’onn avant aveva il quint mussà il defizit da dapli che 13’000 francs. En l’onn da gestiun 2003/2004 ha PUNTS anc survegnì 9500 francs per l’onn avant.

I dat divers motivs per il quint equilibrà da quest onn. Al secretari Maurus Blumenthal èsi reussì da recaltgar inserats per totalmain 8500 francs, plinavant hai dà dapli donaziuns. Entras differentas mesiras da spargn èn ils custs da producziun daventads pli pitschens. Tar quest punct tutga la stampa da l’emprima ed ultima pagina dal nov layout che nus avain fatg en ina giada per l’entir onn, plinavant pajas sbassadas per layout e redacziun. Per part han ils collaboraturs desistì da lur pajas, per exempel tar il Road Magazine u tar Dunnas.

PUNTS dumbra anc adina rodund 560 abunents. Ina collaboraziun cun la Corporaziun da vischnauncas Surselva empermetta da procurar per in bun dumber dad abunents da prova novs.

Il preventiv per l’onn vegnent preveda tar ina bilantscha equilibrada expensas ed entradas da rodund 82’000 francs.

L'avegnir

L'onn vegnent dastga PUNTS cumenzar cun ina purziun optimissem. L'onn passà èsi reussì da crear ina cuntinuitad tar il ciclus ediziuns normalas/specialas, tar il layout, tar las rubricas e la finala, quai che dat in bun sentiment, era tar las finanzas.

La cuntinuitad tar il cuntegn da las singulas gasettas è ina chaussa pli difficila: Cunzunt en temps dad examens – ils blers puntists èn students – para il temps da mancar per retschertgas pli profundas ed artitgels schurnalistics. Suenten ch'ì ha cunzunt al cumenzament da quest onn da gestium da gasettas cun cuntegn fitg infurmativ, ha quai vis ora cunter la fin per part mains bun. Finamira èsi segir da puspè luvrar pli fitg schurnalistic. Sin l'entschatta 2005 banduna Rafael Camenisch la chauredacziun da PUNTS. Ses post vegn Ursin Lutz, enfin uss redactur respunsabel per la Surselva, a surpigliar. El e la Fadrina Hofmann vegnan a menar la gasetta giuvna a partir da 2005. Il post da la redacziun da la Surselva vegnan lu Annatina Nay e Silvana Derungs a parter.

L'atun 2005 a in seminari da la GCEE/YEN liug a Laax. Per quella occasiun dat ei ina ediziun da PUNTS en tut ils lungatgs da la GCEE.

Grazia fitg!

Naginas PUNTS senza daners, nagins daners senza sponsurs e donaturs. Per il sustegn engrazia la gasetta giuvna a tut ils sponsurs, donaturs ed inserents – spezialmain a la Giuventetgna Rumantscha (GiuRu) sco editura ed a la Lia Rumantscha, plinavant a la stampa Spescha & Grünenfelder a Glion per la grondiusa collaboraziun ed a l'Argo a Glion ed a La Quotidiana per la collaboraziun tar l'ediziun da giubileum. In grond grazia fitg er als fidaivels abunents, als lecturs ed a tut quels che crititgeschan, sustegnan e dattan adina puspè impuls a PUNTS. Grazia fitg.

Per il team da PUNTS: Rafael Camenisch

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Chatrina Josty, Bravuogn
<i>Vicepresident</i>	Martin Cantieni, Sagogn
<i>Cassier</i>	Martin Malgiaritta, Müstair
<i>Actuar</i>	Oliver Nyffeler, Igis
<i>Assessura</i>	Annatina Dermont, Laax
<i>Delegad(as)</i>	Martin Cantieni, Sagogn Annatina Dermont, Laax Oliver Nyffeler, Igis Dario Klaiss, Dardin
<i>Suppleants</i>	Zegna Dosch, Cunter Armin Duff, Sumvitg
<i>Revisur(a)s da quint</i>	Thomas Candrian, Sagogn Corina Derungs, Vignogn

Team da PUNTS:

<i>Secretariat</i>	Maurus Blumenthal, Ruschein
<i>Chauredactur</i>	Rafael Müller, Mon Fadrina Hofmann, Scuol Rafael Camenisch, Domat

5.10. Quarta Lingua

La Quarta Lingua (QL) è vegnida fundada l'onn 1972 sin iniziativa dals signurs dr. Guido Frei, da lez temp directur da program da la Televisiun Svizra, da professor dr. Bernhard von Arx e da professor dr. Andri Peer, cun la finamira da sustegnair projects da promoziun per il mantegniment da la lingua e da la cultura rumantscha. Projects concrets en il decurs dals 32 onns passads èn stads tranter auter la fatscha da noss vitgs rumantschs, il sustegn finanziel d'ediziuns da cudeschs, preschentaziuns da teaters, concerts e curs da rumantsch.

Sco uniun cun sedia ordaifer l'intschess rumantsch vesa la QL sia funcziun sco punt tranter las autras linguas svizras e la Rumantschia. Las activitads da la QL vegnan finanziadas cun las contribuziuns dals commembers e da las commembras ed entras il tschains d'in fond.

Recepciun da la QL sco uniun affiliada da la Lia Rumantscha (LR)

Suenter ina discussiun lunga ed intensiva che ha durà passa in onn, è la suprastanza da la QL sa decidida da dumandar la LR da recepir la QL sco uniun affiliada. Ils motivs principals per la dumonda da recepciun èn stads da retschaiver directamain da la LR tut las infurmaziun pertutgant las dumondas da la Rumantschia e d'avair ina legitimaziun supplementara envers noss compatriots ordaifer l'intschess e la lingua rumantscha.

La QL ha suttastritgà en sia dumonda da recepciun dals 25 da favrer 2003 ch'ella veglia restar autonoma en sias activitads e ch'ella na dumondia nagin sustegn finanziel da la LR.

Las delegadas ed ils delegads da la LR han approvà unanimamain nossa dumonda da recepciun a la radunanza annuala dals 25 d'october 2003 a Lavin.

Contribuziuns finanzialas

Il sustegn finanziel per ediziuns da cudeschs, per preschentaziuns da teaters e concerts rumantschs, per curs da rumantsch en il Grischun, per ils Dis da litteratura a Domat e per la gasetta dals giuvens PUNTS muntan a CHF 16 000.00 enfin CHF 21 000.00 per onn. En il decurs da sia existenza ha la QL pudì sustegnair las differentas activitads cun passa CHF 350 000.00.

Activitads da la suprastanza

La suprastanza è sa reunida l'onn passà per quatter sedutas. A chaschun da quella seduta ha ella tractà las dumondas da contribuziun per las dif-

ferentas ovras. Plinavant ès ella s'occupada da la propaganda per novas commembras e novs commembers per noss'unìun.

A la seduta dals 23 da zercladur 2004 ha la suprastanza decidì da s'adresar als commembers da la QL per savair, sch'els giavischan dapli infurmaziuns davart il svilup dal rumantsch e las activitads da la LR. Bunamain 40 % han respundì nossas dumondas e qua tras demussà interess per la situaziun da nossa lingua. In dals resultats da questa consultaziun è stà ch'ina buna part giavischa in'excursiun a Cuira per visitar persunalmain nossas instituziuns rumantschas sco la LR, Radio e Televisiun Rumantscha ed autras organisaziuns. La visita a Cuira è prevista per ils 12 da mars 2005.

Radunanza generala

La radunanza generala ha gi lieu ils 17 da mars 2004 sco usità en il Au Premier a la staziun principala da Turitg. Cun questa chaschun han ils preschents nominà il suprastant partent ed anteriur president da la QL, professor dr. Bernhard von Arx, sco commember d'onur. La QL ha actualmain trais commembers d'onur: dr. Guido Frei, Turitg – Vic Hendry, Schaffusa e dr. Bernhard von Arx, Richterswil. Tuts trais èn anteriurs presidents e gronds promoturs da la QL.

L'anteriur ambasadur svizzer dr. Claudio Caratsch da S-chanf ha referì davart il tema «Vom Nutzen einer Minderheitensprache-Schutz und Förderungsmassnahmen lohnen sich». Grazia a sias enconuschientschas profundas da la diplomazia svizra ha el laschà guardar nus in zic davos las culissas diplomaticas. En missiuns delicatas ha el schizunt pudì far diever dal rumantsch. El ha per exempel raquintà che ses bab è stà redactur a Berlin durant la davosa guerra mundiala. Per impedir censuras da las autoritads tudestgas scriveva el savens rumantsch a Nicolo Biert da la NZZ.

Engraziament

I resta anc d'engraziar a mias collegas e mes collegas da la suprastanza per lur engaschi e la buna collavuraziun sco er a tuts commembers e tuttas commembras per lur fidanza e lur sustegn finanziel en favur da nossa lingua rumantscha.

Il president: Anton Killias

Suprastanza

<i>President</i>	Anton Killias, Turitg
<i>Vicepresident</i>	Dr. Roland Böhmer, Langnau a. A.
<i>Cassier</i>	Dr. Linus Bühler, Oberrieden
<i>Actuara</i>	Dr. Anna Marie Hew, Turitg
<i>Assessura</i>	Barbara Kürz, Turitg
<i>Assessur</i>	Dr. Roman Truog, Turitg
<i>DelegadAs</i>	Dr. Roland Böhmer, Turitg Dr. Anna Marie Hew, Turitg Dr. Roman Truog, Turitg
<i>Suppleant</i>	Dr. Roman Bühler, Turitg

5.11. Cuminanza da mussadras rumantschas

Nus suprastontas essan sentupadas el decuors digl onn per sis sesidas. Mintg'onn, tgirein nus era il contact cullas collegas dall'uniun da mussadras tudestgas, il KgGR e sentupein per sesidas communablas.

A caschun dallas sesidas communablas ensemen cul KgGR, vein nus fuor-mau ina gruppa da lavur che ei el mument vid crear novas brochuras d'informaziun da nossa lavur, per geniturs e purtaders dallas scolettas. Communablemein, vein nus priu in niev grond pensum sin nus, numnadamain quel, da vuler introducir el futur igl obligatori da dus onns scoletta.

Alla radunonza generala dil settember, ei vegniu presentau in niev mied da scolaziun – ina rimanda da canzuns tiel tema nanins: «Zip, Zap, Zep e Zipelin». Treis da nossas commembras ein stadas las translaturas.

Alla radunonza generala, vein nus elegiu ina nova commembra da suprastanza per la CMR. Graziella Venzin ha supriu gl'uffeci d'actuara da Simone Pedrun.

Ensemen cun mias quater collegas Erica Rada-Spreiter, Graziella Venzin, Annetta Derungs e Tania Badel, selegrel jeu sin in niev onn da lavur per la cuminanza da mussadras romantschas.

La presidenta: Cornelia Cathomen

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Cornelia Cathomen, Breil
<i>Vicepresidenta</i>	Elvira Casanova, Donat
<i>Actuara</i>	Sidonia Melcher, Ramosch
<i>Cassiera</i>	Isabelle Defuns, Glion
<i>Assessura</i>	Natalina Robustelli-Gut, Samedan
<i>Revisuras</i>	Ladina Casura, Samedan Anna Maria Bösch, Puntraschigna

6. RENDAQUINT DA LA LIA RUMANTSCHA 2004

Quint da gudogn e sperdita

	QUINT 2004		PREVENTIV 2004		QUINT 2003	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Contribuziuns						
Confederaziun	2 031 750		2 031 000		2 042 500	
Chantun Grischun	351 000		351 000		351 000	
Tschains da chapital	3 358		5 000		2 290	
Sustegns permanentes	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezialas	7 326		40 000		6 127	
Uniuns regiunalas		368 000		368 000		372 000
Uniuns surregiunalas		123 500		123 500		130 000
Diversas contribuziuns		22 934		41 500		48 450
Acziuns spezialas	82 597	205 841	70 000	153 000	280 536	404 826
Collavuratur regiunals	22 616	556 309	17 000	585 000	28 913	567 004
Servetsch linguistic	60 486	263 263	47 000	274 000	46 451	339 092
Post d'infurmaziun		97 961		102 000		101 358
Post da translaziun	189 482	251 207	272 000	282 000	130 997	198 004
Post da teater		38 080		42 000		41 289
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	38 000		5 000		98 360	
Divers sustegns	41 050		16 000		10 500	
Vendita, ediziuns	230 564	367 189	223 000	270 000	256 942	336 680

	QUINT 2004		PREVENTIV 2004		QUINT 2003	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Scolinas	116 343	172 617	114 000	175 000	123 204	176 249
Curs	32 101	25 583	25 000	28 000	33 525	27 089
Administraziun						
Organs		73 397		80 000		72 670
Secretariat		448 908		472 000		452 701
Infrastructura generala		195 362		211 000		182 628
	3 211 671	3 210 151	3 221 000	3 207 000	3 416 347	3 450 040
Surpli entradas/expensas		1 520		14 000	33 693	
	3 211 671	3 211 671	3 221 000	3 221 000	3 450 040	3 450 040

Bilantscha per 31-12-2004

ACTIVAS	saldo per 31-12-2004	saldo per 31-12-2003
Daner current	-14 381	253 756
Debiturs	169 004	79 885
Inventari	1	1
Activas transitorias	0	3 447
Chapital da gestiun	154 624	337 090
Maschinas e mobigliar da biro	2	2
Maschinas/vehichels da scolina	2	2
Participaziun e diversas	3	3
Total activas	154 631	337 097

PASSIVAS	saldo per 31-12-2004	saldo per 31-12-2003
Impegn a curt termin	163 242	154 620
Emprests	0	0
Projects	3 885	82 430
Donaziuns	1 323	1 323
Reservas	41 000	79 000
Transitorias passivas	8 000	84 063
Chapital ester	217 450	401 436
Facultad	-62 819	-64 339
Total passivas	154 631	337 097

LISCHANA FIDUZIARI SA

Rapport dal post da revisiun

LIA RUMANTSCHA (LR)

Sco post da revisiun avain nus controllà la contabilitad ed il quint (bilantscha, quint da gudogn e sperdita) da la Lia rumantscha per l'onn da gestiun terminà ils 31 da december 2004.

Nossa controlla avain nus fatg tenor ils princips reconuschids che la controlla sto vegnir planisada ed exequida uschia ch'ins eruescha cun gronda segirezza sbagls essenzials en il quint annual. Nus avain examinà ils posts e las indicaziuns dal quint annual cun agid dad analisas e retschertgas sin basa d'emprovas da controlla. Plinavant avain nus giuditgà l'applicaziun dals princips da facturaziun relevants, las valitaziuns generalas e la preschentaziun dal quint annual sco entir. Nus essan da l'opiniun che nossa controlla saja ina basa suffizienta per noss giudicament.

La dimensiun da la controlla e nossas constataziuns pertutgant la controlla avain nus nudà en in rapport separà. Quest rapport avain nus elavurà per mauns da la regenza, da la suprastanza e da la cumissiun da gestiun da la LR.

Tenor noss giudicament correspundan la contabilitad ed il quint annual a la lescha ed ais statuts.

Nus recumandain dad approvar quest quint annual.

7550 Scuol, ils 21 da mars 2005

LISCHANA FIDUZIARI SA

Andri Linsel
Fiduziari cun attestat da
manster federal
revisur principal

Reto Filli
Fiduziari cun attestat da
manster federal
revisur

